

KARDEŞLER ARASINDA NAFKA YÜKÜMLÜLÜĞÜ

Contribution Obligation Between Siblings

Seda İrem ÇAKIRCA*

ÖZET

4721 sayılı Türk Medeni Kanunu'na göre herkes, yardım etmediği takdirde yoksulluğa düşecek olan üstsoyu ve altsoyu ile kardeşlerine nafaka vermekle yükümlüdür. Ancak kardeşler arasındaki nafaka yükümlülüğü, TMK m. 364/f. 2 tarafından nafaka yükümlüsünün refah içerisinde olması, ek şartına bağlanmıştır. Mirasçılıktaki sıra göz önüne alınarak açılacak olan nafaka davası; davacının geçinmesi için gerekli ve davalı nafaka yükümlüsünün mali gücüne uygun bir yardım istemesinden oluşmaktadır. Mehaz İsviçre Medeni Kanunu'nda 2000 yılından itibaren kardeşler arasında nafaka yükümlülüğünün ortadan kaldırılmasına rağmen, kanun koyucu 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu'nda kardeşler arasında nafaka yükümlülüğünün devam etmesi yönündeki iradesini devam ettirmiştir. Bunun yanı sıra, 2007 yılında 4721 sayılı Kanun'da yapılan değişiklikle kardeşlerin saklı paylı mirasçı olmaktan çıkarılmasının ardından, kardeşler arasındaki nafaka yükümlülüğünün gerekliliği tartışmaya açılmaya değer hale gelmiştir. Bu çalışma; kardeşler arasındaki nafaka yükümlülüğünün amacını ve şartlarını ortaya koyduktan sonra miras hukukunda değişen saklı pay kuralları karşısında gerekliliğini sorgulamayı amaçlamaktadır.

* Yard. Doç. Dr., İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Hukuk Bilimleri Anabilim Dalı. E-posta: icakirca@istanbul.edu.tr.

Anahtar Sözcükler: Kardeş, nafaka yükümlülüğü, nafaka yükümlüsünün refah içerisinde olması, nafaka davası, mirasta saklı pay kuralları

ABSTRACT

According to the Turkish Civil Code no. 4721, everyone is indebted to give contribution to his or her lineal ancestors and descendants and siblings who will fall into poverty if the contribution is not given. However, contribution obligation between siblings is connected to additional condition of the contribution obligor's welfare, according to Article 364 paragraph 2 of Turkish Civil Code. Contribution claim is filed taking the inheritance line into consideration and it consists of plaintiff's demand of help to live on that compatible defendant's financial strength. Although contribution obligation between siblings had been abolished in the referenced Swiss Civil Code since 2000, Turkish legislator continued its will of regulating the obligation of contribution between siblings in the Turkish Civil Code no. 4721. On the other hand, after the amendment to Law No. 4721 in 2007 that eliminated siblings reserved hereditary shares, the necessity of contribution obligations between siblings became worth to start a discussion. Aim of this paper is firstly to determine purpose of contribution obligation between siblings and its conditions and after that to examine its necessity in relation to rules of reserved hereditary shares in inheritance.

Key Words: Siblings, obligation of contribution, claim of contribution, rules of reserved hereditary shares in inheritance

GİRİŞ

Türk Medeni Kanunu¹ sistematüğinde nafaka yükümlülükleri, bakım ve yardım nafakası başlıkları altında düzenlenmiştir². Bakım nafakası; eşler

¹ RG. 08. 12. 2001, s. 24607.

² Akıntürk, Turgut/Karaman Ateş, Derya (2014). *Türk Medeni Hukuku, Aile Hukuku, Cilt 2, 6098 sayılı Yeni Borçlar Kanununa Uyarlanmış (10. Bası)*. İstanbul, Beta, s. 444. Doktrinde nafaka türleri için farklı ayrımlar da kullanılmaktadır. Ana ve babanın çocuğa karşı bakım nafakası ve onunla bağlantılı olarak iştirak nafakası, akrabalar arasında yardım nafakası ve evlilik hukukuna özgü nafakalar bu ayrıma örnek teşkil eder. Evlilik hukukuna dair nafakalar ise TMK m. 185, 186 uyarınca eşlerin birbirlerine ödeyeceği bakım nafakası, TMK m. 169'da düzenlenen boşanma veya ayrılık davası açılınca hakim davanın devamı

arasında evlilik ilişkisinden ve ana baba ile çocuk arasında soybağından kaynaklanır. Eşler arasındaki bakım nafakası yükümlülüğünün temelinde, eşlerin evlilik ilişkisi içerisinde birbirlerinin geçimine katkıda bulunma yükümlülüğü yatmaktadır (TMK m. 169, 175). Ana babanın çocuğa karşı bakım nafakası ise velayet ilişkisinden bağımsız bir şekilde; TMK m. 327’de hüküm altına alınan ana babanın çocuğun eğitimi, bakımı ve korunması için gerekli giderleri karşılama yükümlülüğünden kaynaklanmaktadır.

Türk Medeni Kanunu’nun 364-366. maddeleri arasında düzenlenen yardım nafakası ise TMK m. 364’de sınırlı şekilde sayılan akrabaların birbirlerine karşılıklı olarak yardım etme yükümlülüğüne dayanır. Yardım nafakası ilişkisinin tarafları; üstsoy, altsoy ve kardeşlerdir. TMK m. 364/f. 3’ün “Eş ile ana ve babanın bakım borçlarına ilişkin hükümler saklıdır.” ifadesinden de anlaşılabilir üzere; yardım nafakası bakım nafakası karşısında ikincil niteliğe sahiptir³. Şöyle ki; nafaka alacaklısının mevcut bir bakım yükümlüsü varsa öncelikle bu kişiden nafaka talebinde bulunması gerekir. Daha açık ifadeyle; sadece söz konusu bakım yükümlüsünün bakım borcunu yerine getirmemesi veya getirememesi halinde, yardım nafakası yükümlüsüne başvurulabilir.

Bu çalışmanın konusunu oluşturan kardeşler arasındaki nafaka yükümlülüğü ise TMK m. 364/f. 2’de nafaka yükümlüsü kardeşin refah içerisinde bulunması şartına bağlanmıştır. Kanun koyucunun, kardeşler arasındaki nafaka yükümlülüğünün doğması için TMK m. 364/f. 1’de aranan koşullara ek olarak, nafaka yükümlüsü kardeşin refah içerisinde olması şartını araması, kardeşlerin birbirlerinden öncelikli olarak ve kolaylıkla yardım nafakası talebinde bulunmalarını engellemek amacına sahip olduğunu göstermektedir. TMK m. 365/f.1 de nafaka davasının mirasçılıktaki sırayı göz önüne alınarak açılacağını ifade etmek suretiyle, kardeşler arasındaki nafaka yükümlülüğünün nafaka yükümlülüğü sıralamasında geri planda kalacağına işaret etmiştir. Ancak burada özellikle

süresince gerekli olan, özellikle eşlerin geçimine ilişkin re’sen dikkate alacağı, geçici bir önlem niteliğinde olan tedbir nafakası ve TMK m. 175, 176 uyarınca ödenecek yoksulluk nafakası şeklinde bir ayrıma tabi tutulmuştur. Serozan, Rona (2005). *Çocuk Hukuku (2. Bası)*. İstanbul, Vedat Kitapçılık, s. 247.

³ Egger, August (1943). *Kommentar zum Schweizerischen Zivilgesetzbuch Das Familienrecht Zweite Abteilung: Die Verwandtschaft Art. 252-359 (2. umgearbeitete Auflage)*. Zürich, Schultheß, Art. 328 Rn. 21.

altının çizilmesi gerekene nokta; kanun koyucunun, ne mehzaz İsviçre Medeni Kanunu'nda 2000 yılında kardeşler arasındaki nafaka yükümlülüğünün kaldırılmasını, ne de Türk Medeni Kanunu'nda 2007 yılında mirasta kardeşlerin saklı payının kaldırılmasını müteakip, kardeşlerin nafaka yükümlülüğüne ilişkin yeni bir düzenleme yaptığıdır. Bu bağlamda; özellikle sosyal devletin güçlü olduğu İsviçre ve Almanya gibi ülkelerin medeni kanunlarında yer almayan kardeşler arasındaki nafaka yükümlülüğünün, Türk Medeni Kanunu'nda varlığını devam ettirmesinin gereği irdelenmeye muhtaç bir kanun koyucu tercihi olarak ele alınmalıdır.

Çalışmanın ilk bölümünde yardım nafakası yükümlülüğünün genel şartları incelenecek, ikinci bölümde ise kardeşler arasında nafaka yükümlülüğünün koşulları ayrıntılarıyla açıklanacaktır. Kardeşler arasında nafaka yükümlülüğünün gerçekleşmesini sağlayan nafaka davasının genel hükümleri üçüncü bölümün konusunu oluştururken, usul hükümleri dördüncü bölümde ele alınacaktır. Beşinci ve son bölümde ise kardeşler arasında nafaka yükümlülüğünün mirasta saklı pay kuralları karşısındaki konumunun değerlendirilmesi yapılacaktır. Bütün bu analizler yapılırken, yardım nafakasının sosyal yardım ve dayanışma ile olan ilişkisinin de sorgulanması gerekecektir. Zira özellikle kardeşler arasında nafaka yükümlülüğünün zorunlu kılınmasının ve gerekliliğinin tartışıldığı noktada sosyal yardım ve dayanışmanın kapsamının belirlenmesi de anlamlı olacaktır.

I. GENEL OLARAK YARDIM NAFKASI YÜKÜMLÜLÜĞÜ

Bireylerin toplumsal hayat içerisinde yaşamaya başladıkları andan itibaren, birbirleri ile dayanışmaları ve yardımlaşmaları ahlaki bir görev olarak kabul edilegelmiştir⁴. Bireyler arasındaki bu yardımlaşma ödevi, toplumun temeli olan aile üyeleri arasında karşılıklı sevgi, ilgi ve fedakarlığın varlığının tartışmasız olarak kabul edilmesi sebebiyle daha da yoğundur⁵. Sosyal devletin güçlenmesiyle birlikte, bireylerin ihtiyacı olan yardımın devlet tarafından karşılanması yaygınlaşmışsa da, aile bireylerinin

⁴ Fuchs, Maximilian (2002). Empfiehlt es sich, die rechtliche Ordnung finanzieller Solidarität zwischen Verwandten im Unterhalts-, Pflichtteils-, Sozialhilfe- und Sozialversicherungsrecht neu zu gestalten? . *JZ*, Heft 17, s. 785; Koller, Thomas (2007). Der Verwandtenunterstützungspflicht im schweizerischen Recht oder: Der "verlorene Sohn" im Spannungsfeld zwischen Fiskalinteresse und Privatinteresse. *FamPra. ch.* , 4, s. 770.

⁵ Koller (2007), s. 769; Egger, Art. 328 Rn. 2-6.

birbirleriyle dayanışma içerisinde olma yükümlülüğü son bulmamıştır. Ancak modern aile kavramının değişmesi ve dönüşmesi sebebiyle, yardım nafakası yükümlüleri sınırlandırılmıştır ve fakat ahlaki borç niteliğinde olan yardım yükümlülüğü kanuni bir borç haline gelmiştir⁶. Türk hukukunda sosyal, ahlaki ve dini açılardan kabul edilen aile bireylerinin birbirleriyle dayanışması kuralı TMK m. 364-366 arasında, kanunun belirlediği ölçüde bir yardım yükümlülüğü olarak kanuni bir borç şeklinde düzenlenmiştir⁷. Dolayısıyla yardım nafakası; kişiye kanunun belirlediği derecedeki hısımlarına, yoksulluk halinde bulunmaları ve bu durumdan kendi imkanları ile kurtulamamaları halinde yüklenen kanuni bir borç olarak tanımlanabilir.

TMK 364-366 maddeleri arasında düzenlenen yardım nafakasının Roma hukukunun Klasik Hukuk Dönemine kadar kabul edilmemiştir⁸. Özellikle *Digesta* 25. 3. 5 ve 6'da Ulpianus ve Modestinus'un yorumlarından yardım nafakasının Klasik Hukuk Döneminde kabul edildiği anlaşılmaktadır⁹. Roma hukukunda yardım nafakası, aile reisi ile aile evlatları, efendi ile azatlılar ve eşler arasında olmak üzere üç farklı uygulama alanına sahipti. TMK m. 364-366 arasında düzenlenen yardım nafakası ile benzerlik gösteren aile reisi ve aile evlatları arasındaki nafaka Roma hukukunda sadece altsoy ve üstsoy arasında geçerliydi¹⁰. Daha açık bir ifadeyle; Roma hukukunda civar hısımları arasında yani; kardeşler, teyze, hala, dayı, amca ve yeğenler arasında yardım nafakası yükümlülüğü bulunmamaktaydı. Nafaka alacaklısı, nafaka borçlusundan sadece ihtiyaç duyduğu giderlerinin giderilmesini talep edebilirdi; olağanüstü giderlerinin karşılanmasını ise isteyemezdi¹¹.

⁶ Önder, Akil (1943) . Usul ve Furu ve Kardeş Nafakası ve Ev Reisliği. *Adliye Ceridesi*, s. 625; Dural, Mustafa/Öğüz, Tufan/Gümüş, Mustafa Alper (2014). *Türk Özel Hukuku, C. III, Aile Hukuku (9. Bası)*. İstanbul, Filiz Kitabevi, s. 358; Akıntürk/Karaman Ateş, s. 444.

⁷ Yargıtay da verdiği kararlarında yeknesaklaşmış bir şekilde; yardım nafakasını, aile bireylerini yoksulluk ve düşkünlükten kurtarmaya ilişkin bir nevi sosyal yardımlaşma olarak görmektedir. Buna göre yardım nafakası; ahlak kuralları ile geleneklerin zorunlu kıldığı bir ödev olarak nitelendirilmiştir. Y. 3. HD. 01. 11. 2012 T. , E. 2012/17987, K. 2012/22454; Y. 3. HD. 22. 01. 2008 T. , E. 2007/19271, K. 2008/860; Y. HGK. , 22. 12. 2010 T. , E. 2010/2-649, K. 2010/683 (Kazancı İçtihat Bankası).

⁸ İpek, Nurcan (2013). Roma Hukukunda Yardım Nafakası. *MÜHF-HAD*. C. 19, S. 3, s. 278.

⁹ Frier, Bruce W./McGinn, Thomas A.J. (2004). *A Casebook on Roman Family Law*. Oxford University Press, s. 236; İpek, s. 278.

¹⁰ İpek, ss. 278-284; Frier/McGinn, s. 236; Kaser, Max/Knütel, Rolf (2013). *Römisches Privatrecht (20. , überarbeitete und erweiterte Auflage)*. C. H. Beck Verlag, § 61 Rn. 2.

¹¹ İpek, s. 285.

TMK m. 364/f. 1'e göre ise nafaka yükümlüsü olanlar üstsoy, altsoy ve kardeşlerdir¹². Üstsoy ve altsoy hangi derecede olursa olsun yardım nafakası ile yükümlüdürler¹³. Öte yandan, nafaka ilişkisinin doğması için, hısımlığın ana ya da baba tarafından olması arasında bir fark yoktur¹⁴. Aynı şekilde evlat edinme işleminin gerçekleşmesiyle birlikte evlat edinen ile evlatlık arasında soybağı kurulduğu ve ana babaya ait olan haklar evlat edinen geçmesi sebebiyle, evlat edinen ile evlatlık arasında TMK m. 364/f. 1'e göre nafaka ilişkisi kurulur¹⁵. Evlatlık ilişkisi, evlatlık ile gerçek anne ve babası arasındaki hısımlık ilişkisine son vermediği için, bunlar arasındaki nafaka yükümlülüğü ortadan kalkmaz ve fakat ikinci dereceye iner¹⁶. Üvey evlattan

¹² Kanun nafaka yükümlüsü olan kişileri sınırlı sayıda saymıştır. Kapalı sayı prensibine göre sayılan bu kişilerin kapsamı yargı kararlarıyla genişletilemez. Egger, Art. 328 Rn. 23.

¹³ Oğuzman, M. Kemal/Dural, Mustafa (1998). *Aile Hukuku (2. Bası)*. İstanbul, Filiz Kitabevi, s. 379; Baygın, Cem (2010). *Soybağı Hukuku*. İstanbul, XII Levha Yayıncılık, s. 443; Akıntürk/Ateş Karaman, s. 445. Kural olarak, anne ve babanın çocuğuna karşı olan bakım borcu çocuğun ergin olmasına kadar devam eder ve çocuğun ergin olmasıyla sona erer. Y. 2. HD. 17. 09. 2003 T. , E. 2003/10282, K. 2003/11461 (Ruhi, Ahmet Cemal (2010). *Nafaka Hukuku (3. Bası)*. Ankara, s. 78) . Çocuğun ergin olmasıyla birlikte iştirak nafakası sona erer ve iştirak nafakasının artırılmasına ilişkin bir dava açılması halinde, bu davanın yardım nafakası talebiyle açıldığı kabul edilmelidir. Y. 3. HD. 14. 07. 2009 T. , E. 2009/7911, K. 2009/12490 (Kazancı İçtihat Bankası); Y. 3. HD. 24. 02. 2009 T. , E. 2009/1657, K. 2009/2772 (Kazancı İçtihat Bankası); Y. 3. HD. 13. 11. 2008 T. , E. 2008/17555, K. 2008/19383 (Kazancı İçtihat Bankası).

¹⁴ Oğuzman/Dural, s. 379. Evlilik dışı çocuğun durumu ise bu bağlamda özel olarak dikkate alınmalıdır. Zira; evlilik dışı doğan çocuk, baba ile soybağı tanıma (TMK m. 295 vd.) veya babalığa hüküm (TMK m. 301 vd.) ile kurulmadıkça, biyolojik hısımlık sebebiyle hukuken yardım nafakası alacaklısı veya yükümlüsü olamaz. Başka bir ifadeyle; hukuken biyolojik babası ile soybağı kurulan evlilik dışı çocuğun, altsoy ve üstsoy hısımları ve babasının evlilik içinde doğmuş çocuklarıyla, evlilik dışından doğmuş ve fakat babaları ile aralarında soybağı kurulmuş çocukları ile; yani kardeşleriyle arasında nafaka ilişkisi mevcuttur. Tekinay, Selahattin Sulhi (1990). *Türk Aile Hukuku (7. Bası)*. İstanbul, s. 589; Baygın, s. 446.

¹⁵ Koller, Thomas (2010). *Basler Kommentar, Zivilgesetzbuch I, Art. 1- 456 ZGB (4. Auflage)*. Herausgegeben von. : Heinrich Honsell, Nedim Peter Vogt, Thomas Geiser, Basel: Helbing Lichtenhahn Verlag, Art. 328/329 Rn. 7; Akıntürk/Ateş Karaman, s. 445; Koller (2007), s. 779.

¹⁶ Oğuzman/Dural, s. 379; Dural/Öğüz/Gümüş, s. 359. Evlat edinen ile evlatlığın altsoy arasında da nafaka ilişkisinin kurulup kurulamayacağı ise tartışmalıdır. Evlat edinme ilişkisinin sadece evlat edinen ile evlatlık arasında hısımlık bağı kuracağı görüşünde olanlar, evlat edinen ile evlatlığın altsoy arasında nafaka ilişkisinin doğmayacağını iddia ederler. Tekinay, s. 590. Öte yandan, hısımlığın evlat edinen ile evlatlığın altsoy arasında da kurulduğu görüşünde olanlara göre; söz konusu hısımlık ilişkisi sebebiyle, evlat edinen ile evlatlığın altsoy arasında da TMK m. 364/f. 1 bağlamında nafaka yükümlülüğünün bulunmaktadır. Oğuzman/Dural, s. 260.

ise yardım nafakası talep edilemez¹⁷. TMK m. 364/f.1’de sayılan hısımlar dışında hiçbir hısmın nafaka ödeme yükümlülüğü yoktur¹⁸. Dolayısıyla dayı, amca, hala, teyze, yeğen ya da kuzenler arasında nafaka yükümlülüğü yoktur¹⁹. Aynı şekilde üstsoy veya yansoy kayın hısımları arasında da nafaka borcu doğmaz. Daha açık bir ifadeyle; bir kimse kayınpederine, kayınvalidesine veya gelinine, damadına yardım nafakası ödemek zorunda değildir²⁰. Ancak nafaka yükümlülüğü olmayan bir kişi nafaka ödeyecek olursa, bu ahlaki borcun ifası sayılır ve ödenen nafaka TBK m. 78/f. 2’ye göre geri istenemez²¹. Yardım nafakası, nafaka ihtiyacı içerisinde olan bir kimse tarafından istenebileceği gibi eğer bu kişiye resmi ya da kamuya yararlı bir kurum bakmaktaysa, nafakayı bu kurumlar da talep edebilir (TMK m. 365/f. 4)²².

Nafaka yükümlülüğü kanununda belirlenen kişiler arasında karşılıklı olarak mevcuttur²³. Buna göre; üstsoy ve altsoy ve kardeşler karşılıklı olarak

¹⁷ Baygın, s. 446. Y. 2. HD. 27. 01. 1942 T. , E. 1941/5214 , K. 1942/276 (Yetik, Nurten (2007). *Açıklamalı- İçtihatlı Nüfus, Velayet, Vesayet, Nafaka*. Ankara, Bilge Yayınevi, s. 426).

¹⁸ Köprülü, Bülent/Kaneti, Selim (1989). *Aile Hukuku (Gözden Geçirilmiş 2. Bası)*. İstanbul, Filiz Kitabevi, s. 289; Egger, Art. 328 Rn. 23.

¹⁹ Baygın, s. 447; Egger, Art. 328 Rn. 23; Akıntürk/Karaman Ateş, s. 458.

²⁰ “Kocası olan gelin kayınpederden nafaka isteyemezse de, kayınpeder askerde olan ve gelir ve malvarlığı bulunmayan oğlunun eşi ve çocuklarına bakmak zorunda olduğundan nafaka takdiri gerekir.” Y. 2. HD. 27. 02. 1994 T. , E. 1994/88, K. 1994/58 (Yetik, s. 427). Aynı yönde başka bir Yargıtay kararı için bkz. : Y. 3. HD. 06. 05. 2008 T. , E. 2008/7185, K. 2008/8276 (Ruhi, s. 606).

²¹ Oğuzman/Dural, s. 379; Dural/Öğüz/Gümüş, s. 359. Y. 2. HD. 26. 05. 1953 T. , E. 1953/5361, K. 1953/3670 (Ruhi, s. 88).

²² Dural/Öğüz/Gümüş, s. 362; Akıntürk/Ateş Karaman, s. 448; Baygın, s. 447. “MK’nın 366. maddesi uyarınca, korunmaya muhtaç kişilerin bakımı bununla yükümlü kurumlar tarafından sağlanır. Bu kurumlar yaptıkları masrafları nafaka yükümlüsü hısımlarından isteyebilir. Yasanın bu hükmü de gözetildiğinde, nafaka yükümlülüğünün yasanın emrettiği ve özellikle refah içerisinde olan altsoy (oğul) için kaçınılmaz bir yükümlülük olduğu görülmektedir.” Y. 3. HD. 22. 01. 2008 T. , E. 2007/19271, K. 2008/860. Aynı şekilde; Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu’nun 30. maddesi uyarınca şayet kişiye Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu tarafından bakılmakta ise; bu kurum nafaka yükümlüsü olanlardan nafaka isteminde bulunabilir. Y. 2. HD. 04. 10. 1994 T. , E. 1994/8184, K. 1994/9397 (Ruhi, s. 80); Y. 2. HD. 25. 12. 1947 T. , E. 7584/ K. 6786 (Kazancı İçtihat Bankası); Y. 3. HD. 05.10. 2010 T. , E. 2010/12841, K. 2010/15760 (Özüğür, Ali İhsan (2014). *Nafaka Hukuku, Açıklamalı, Gerekeçeli, İçtihatlı (5. Baskı)*. Ankara, Seçkin Yayınevi, s. 725).

²³ Egger, Art. 328 Rn. 24; Koller (2010), Art. 328/329 Rn. 8; Koller (2007), s. 781; Öztan, Bilge (2004). *Aile Hukuku (5. Bası)*. Ankara, Turhan Kitabevi, s. 703; Dural/Öğüz/Gümüş, s. 359; Baygın, s. 444; Akıntürk/Ateş Karaman, s. 447; Ruhi, s. 79.

yardım nafakası yükümlülüğüne sahiptirler. Başka bir ifadeyle; nafaka yükümlülüğünün çift yönlü olması sebebiyle TMK m. 364/f. 1’de sayılan kişiler nafaka alacaklısı oldukları kadar nafaka borçlusudurlar da. Nafaka miktarı belirlenirken nafaka borçlusunun ödeme gücü dikkate alınacaktır²⁴. Nafaka alacaklısı yardım nafakası talebinde bulunurken mirasçılıktaki sırayı gözetenek nafaka davasını açmalıdır²⁵.

Yardım nafakası yükümlülüğünün gerçekleşebilmesi için öncelikle, nafaka alacaklısı tarafından borçluya karşı böyle bir talepte bulunulmalıdır. Hakim, yardım nafakasının miktarı özellikle dava dilekçesinde belirtilip, talep edilmedikçe yardım nafakası hususunda bir karara varamaz²⁶. Yardım nafakası yükümlülüğünün doğması için gerekli ikinci şart ise, nafaka alacaklısının yoksulluk içerisinde olmasıdır. Yoksulluk içerisinde olmaktan anlaşılması gereken mutlak surette yoksulluğa düşülmüş olması değildir; kişinin yardım edilmemesi halinde yoksulluğa düşme tehlikesi içerisinde olması da bu kapsam içerisinde değerlendirilir. Yoksulluk hali, kişinin yaşaması için zorunlu olan araçları başkalarının yardımı olmaksızın sağlayamaması durumunda ortaya çıkar²⁷. Söz konusu yoksulluk durumu subjektif değil, objektif olarak talepte bulunan nafaka alacaklısının geçinebilmesi için gerekli araçlara sahip olup olmadığı incelemesi yapıldıktan sonra belirlenir. Ancak asgari ücret düzeyinde bir gelire sahip olunması, yoksulluk durumunu ortadan kaldırmaz²⁸. Düzenli geliri bulunan

²⁴ Dural/Öğüz/Gümüş, s. 366. İsviçre Federal Mahkemesi verdiği kararlarında; bakım yükümlüsünün gelirin, yoksulluğa düşmemesi için gereken asgari gelir tutarının %20 oranında aşması durumunda, ödeme gücüne sahip olduğunu kabul etmektedir. BGE 132 III 97.

²⁵ Tekinay, s. 593. Y. 3. HD. 10. 04. 2006 T. , E. 2006/3854, K. 2006/4025 (Kazancı İçtihat Bankası).

²⁶ Y. 2. HD. 15. 05. 1998 T. , E. 1998/4492, K. 1998/6010 (Kazancı İçtihat Bankası).

²⁷ Egger, Art. 328 Rn. 27; Tekinay, s. 590; Dural/Öğüz/Gümüş, s. 360. Y. 3. HD. 12. 04. 2012 T. , E. 2012/5724, K. 2012/10012; YHGK. 07. 06. 1998 T. , E. 1998/656, K. 1998/688 (Kazancı İçtihat Bankası); Y. 3. HD. 18. 10. 2004 T. , E. 2004/10816, K. 2004/11187 (Ruhi, s. 81).

²⁸ “Her ne kadar davacının asgari ücret düzeyinde bir geliri olduğu, SSK’dan 469 milyon TL. aylıklık aylığı aldığı ve bu nedenle yoksulluğa düşeceğini kabul edilemeyeceği ileri sürülmüşse de, davacının davaliya ait evde oturması, davacının her an onu evden çıkarabilecek olması, davacının gelir durumu ile davalının geliri arasında anormal sayılacak bir farkın bulunması, davacının aldığı aylık 469 milyon TL. aylıklık aylığının davalıyı yoksulluktan kurtarmasının mümkün görünmemesi karşısında, davacıya makul bir miktarda yoksulluk nafakası verilmesi gerekmektedir.” YHGK. 16. 05. 2007 T. , E. 2007/2-275, K. 2007/275. “Diğer davalı yönünden de sabit bir geliri olduğu gerekçesiyle yoksulluk

kişinin bu gelirininkendisini yoksulluktan kurtarıp kurtarmadığı araştırılmalıdır²⁹. Başka bir ifadeyle; kişinin işi ve maaşının olması mutlak surette yoksulluk halinden kurtulduğu anlamına gelmez. Özellikle ülkemiz gibi asgari ücretle hayatlarını idame ettirmeye çalışan kişilerin, yoksulluk sınırı ve hatta yaşam sınırının çok altında kalan bir gelire sahip oldukları dikkate alındığında, Yargıtay kararlarında asgari ücret düzeyinde bir gelire sahip olmanın yoksulluk durumunu ortadan kaldırmayacağı vurgulanması daha anlaşılır olacaktır. Bu sebeple; emekli maaşı olan anne baba da, aldıkları maaş ile geçinmekte zorlanmaları nedeniyle çocuklarından yardım nafakası talep edebilirler³⁰.

Öte yandan talepte bulunan nafaka alacaklısının bu duruma kendi iradesiyle veya iradesi dışında gerçekleşen olaylar zinciri sebebiyle düşmesi arasında bir fark yoktur³¹. Önemli olan, nafaka alacaklısının öncelikle kendi çalışması ve kaynaklarıyla geçinmeyi denemesidir; zira nafaka talebinin dürüstlük kurallarına uygun olması gerekir. Kişinin kendi kaynaklarıyla geçinmesinden anlaşılması gereken hiç şüphesiz ki; kişinin ilk olarak kendine ait malvarlığını tüketmesidir. Kişi tüm malvarlığını tükettikten sonra dahi yoksulluğa düşüyorsa yardım nafakası talebinde bulunabilir³². Elbette

nafakasının artırılması isteminin reddine karar verilmiş ise de; Hukuk Genel Kurulunun yerleşik kararlarında "asgari ücret seviyesinde gelire sahip olunması" yoksulluğu ortadan kaldıran bir olgu olarak kabul edilmemiştir. (26.12.2001 gün ve 2001/2-1158 E-1185 K. sayılı kararında olduğu gibi). Somut olayda davacının Ziraat Bankası Avacılar Şubesinden Emekli Sandığı maaşı aldığı anlaşılmakta, ancak 600-650 YTL civarında olan bu maaşın üçer aylık aralarla ödendiği dosyadaki hesap ekstresinden gözükmektedir. O halde, mahkemece davacıya bağlanan bu maaşın aylık ya da üç aylık olup olmadığı araştırılıp tespit edilmeli, üç ayda bir ödenen maaş olduğunun anlaşılması halinde ise davacının gelir durumunun onu yoksulluktan kurtaracak seviyede olmadığı gözetilerek, taraflar arasında nafaka takdiri sırasında kurulan dengeyi koruyacak şekilde (en azından enflasyon oranında artışı öngören) bir karar verilmesi gerekirken, eksik inceleme ile yazılı şekilde hüküm tesisi doğru değildir." Y. 3. HD. 17. 03. 2008 T. , E. 2008/2228, K. 2008/4572 (Kazancı İçtihat Bankası).

²⁹ Y. 3. HD. 29. 12. 2003 T. , E. 2003/15147, K. 2003/15084 (Ruhi, s. 81).

³⁰ Y. 3. HD. 18. 07. 2006 T. , E. 2006/7165, K. 2006/10155; Y. 3. HD. 04. 12. 2006 T. , E. 2006/14609, K. 2006/16749 (Ruhi, s. 63).

³¹ Tekinay, s. 591; Dural/Öğüz/Gümüş, s. 361; Önder, s. 627. "Yardım nafakası isteyen kişinin kusuruyla yardıma muhtaç duruma düşmüş olması, yükümlüyü borcundan kurtarmam aktadır. Aile bağlarının herhangi bir sebeple zayıflamış olması da yükümlülüğü ortadan kaldıran bir neden olarak düzenlenmemiştir. Bu sebeplerle kanun koyucu, yardım nafakasını kişinin ve toplumun vicdanına bırakmamış, kanuni bir ödev olarak düzenlemiştir." Y. 3. HD. 12. 04. 2012 T. , E. 2012/5724, K. 2012/10012; Y. 3. HD. 22. 01. 2008 T. , E. 2007/19271, K. 2008/860 (Kazancı İçtihat Bankası).

³² Egger, Art. 328 Rn. 28; Dural/Öğüz/Gümüş, s. 360.

ki; malvarlığını tüketmiş olmanın da kendi içerisinde bir takım sınırları vardır. Kişinin belirli bir malvarlığına sahip olması her zaman, malvarlığına dahil olan unsurların iktisadi anlamda yoksulluğu engelleyici niteliği haiz olduklarını göstermez³³. Şöyle ki; ilk olarak söz konusu malvarlığının paraya çevrilebilir nitelikte olması gerekir³⁴. Dolayısıyla; çeşitli sebeplerle paraya çevrilemeyen bir malvarlığına sahip olan kişi, nafaka talebinde bulunabilir. İkinci olarak ise nafaka istemenin dürüstlük kurallarına aykırılık teşkil etmemesi gerekir. Nasıl ki, nafaka alacaklısı dürüstlük kuralları çerçevesinde bütün malvarlığını tüketmeden nafaka talebinde bulunamıyorsa, nafaka alacaklısının malvarlığının tüketilmesinin istenmesinin de adalete aykırı olmaması, yardım nafakası talep eden kişiden beklenebilir olması gerekir³⁵. Örneğin, çok yaşlı olan birisinin geçimini sağlayabilmesi için köyde çiftçilik yapmaya zorlanması, toplumun ahlaki değerleriyle bağdaşmayacağı gibi, insaf ölçüsüne, hakkaniyete yardımlaşma düşüncesine ve kanunun düzenleniş amacına da aykırı olacağı için kabul edilemez³⁶.

Yardım nafakası alacaklısının, yoksulluğa kendi kusuruyla düşmesi ile kendi kusuruyla yoksulluk içerisinde yaşamaya devam etmesini birbirinden ayırt etmek gerekir. Kendi kusuruyla yoksulluk içerisinde yaşayan kişinin yardım nafakası talebi dinlenmez; zira yardım nafakası talebinde bulunan kişinin iyiniyetli olması gerekir³⁷. Başka bir ifadeyle; kendi ihtiyaçlarını karşılayacak olanakları tüm çabalarına rağmen temin edememesi gerekir. Çalışma gücü ve olanağı olan bir kişi, çalışmak istemediği için yoksulluğa düşmüşse, gerekli çabayı göstermediği için yardım nafakası isteyemez. Dolayısıyla; kendi tembelliğinden, iş beğenmemesi sebebiyle çalışmayan kişinin yardım nafakası talebinin kabul görmesi mümkün değildir³⁸. Ancak

³³ Çok değerli bir yalısı olan kişi bu yalıtı tarihi eser niteliği sebebiyle satamıyorsa veya sadece kendi barınma ihtiyacını karşılayacak bir konuta sahip bir kişinin başka bir malvarlığı bulunmaması halinde yardım nafakası talebinde bulunabilir. Oğuzman/Dural, s. 380; Dural/Öğüz/Gümüş, s. 360. Y. 3. HD. 17. 11. 2008 T. , E. 2008/18071, K. 2008/19640 (Ruhi, s. 83); Y. 3. HD. 25. 09. 2007 T. , E. 2007/12172, K. 2007/13158 (Kazancı İçtihat Bankası).

³⁴ Oğuzman/Dural, s. 380.

³⁵ Oğuzman/Dural, s. 380; Dural/Öğüz/Gümüş, s. 360.

³⁶ Y. 3. HD. 10. 03. 2009 T. , E. 2009/2891, K. 2009/3810 (**Ruhi, s. 591**).

³⁷ Oğuzman/Dural, s. 381; Dural/Öğüz/Gümüş, s. 361.

³⁸ Egger, Art. 328 Rn. 30. Yardım nafakası talebinde bulunan kişi öncelikle kendisini yoksulluktan kurtaracak bir iş bulma çabası içerisinde olduğunu ve fakat söz konusu işi bulamadığını kanıtlamalıdır. Aksi bir halde, kişinin tembelliği yakınlarından alacağı yardım

kişinin çalışmayacak bir duruma düşmesinde kendi hatasının olmasının bu bağlamda bir önemi yoktur. Kişi kendi kusuruyla çalışma yetisini kaybetmiş olsa bile, yardım nafakası talebinde bulunabilir. Yargıtay son zamanlarda verdiği kararlarda, gelişen toplumsal yapıyla doğru orantılı olarak, normal şartlarda çalışma yeterliliğine sahip ve fakat yüksek öğrenimini devam ettirdiği için çalışmayan, yetişkin bir çocuğun da, öğrenimi süresince TMK m. 364 uyarınca nafaka talebinde bulunabileceğini kabul etmektedir³⁹.

Eşler birbirlerinden, ergin olmayan çocuk ebeveynlerinden bakım nafakası olarak ihtiyaçlarını karşılama imkanına sahip oldukları sürece yardım nafakası isteyemezler⁴⁰. TMK m. 364/f. 3'e göre eş ile ana ve babanın bakım borçlarına ilişkin hükümler, yardım nafakasının talep edilmesi sırasında saklı tutulmuştur. Başka bir ifadeyle; eşler birbirlerine, ebeveynler de çocuklarına bakmakla yükümlü oldukları için ancak bu bakım nafakasının yeterli olmadığı durumlarda, diğer hısımlarından yardım nafakası talebinde bulunabilirler. Zira bakım nafakası, yardım nafakasından önce gelen bir yükümlülüktür⁴¹. Bakım nafakası ödeyecek bir yükümlü

nafakası ile ödüllendirilmiş olur. Y. 2. HD. 08. 02. 2002 T. , E. 2002/2223, K. 2002/3245; Y. 2. HD. 14. 01. 1998 T. , E. 1997/14453, K. 1998/251 (Ruhi, s. 81).

³⁹ Baygın, s. 445. Y. 3. HD. 10. 03. 2008 T. , E. 2008/28, K. 2008/4038 (Ruhi, s. 82); Y. 3. HD. 11. 11. 2008 T. , E. 2008/18097, K. 2008/19301 (Kazancı İçtihat Bankası); Y. 3. HD. 03. 11. 2008 T. , E. 2008/15293, K. 2008/18494 (Kazancı İçtihat Bankası); Y. 3. HD. 06. 10. 2008 T. , E. 2008/14686, K. 2008/16047 (Kazancı İçtihat Bankası); Y. 3. HD. 17. 03. 2008 T. , E. 2008/888, K. 2008/4688 (Kazancı İçtihat Bankası); Y. 3. HD. 17. 03. 2008 T. , E. 2008/2228, K. 2008/4572 (Kazancı İçtihat Bankası); Y. 3. HD. 14. 02. 2008 T. , E. 2007/19979, K. 2008/2019 (Kazancı İçtihat Bankası); Y. 3. HD. 22. 01. 2008 T. , E. 2007/19392, K. 2008/938 (Kazancı İçtihat Bankası); Y. 3. HD. 25. 03. 2007 T. , E. 2007/12529, K. 2007/13147 (Kazancı İçtihat Bankası). Yargıtay, Türkiye'deki eğitim öğretim şartlarını da dikkate alarak, söz konusu koşullar düzeltilinceye kadar, üniversite hazırlık kursuna devam etmek kaydıyla, herhangi bir yükseköğrenim kurumuna kayıtlı olmayan ergin çocuğun da yardım nafakası talebinde bulunabileceğini kabul etmiştir. Y. 3. HD. 07. 10. 2008 T. , E. 2008/15718, K. 2008/16244; Y. 3. HD. 16. 09. 2008 T. , E. 2008/11946, K. 2008/14846; Y. 3. HD. 16. 09. 2008 T. , E. 2008/11925, K. 2008/14843 (Kazancı İçtihat Bankası). Aynı şekilde sadece lisans eğitimi alan ergin çocuk değil, yüksek lisans eğitimine devam eden kişi de anne ve babasından yardım nafakası talep edebilir. Y. 3. HD. 14. 02. 2008 T. , E. 2007/19917, K. 2008/1996 (Ruhi, s. 82). Aynı yönde başka bir Yargıtay kararı için bkz. : Y. 3. HD. 15. 04. 2008 T. , E. 2008/4650, K. 2008/6722 (Kazancı İçtihat Bankası). Eğitimi devam eden ergin çocuğun ana ve babasından yardım nafakası talep edebilmesi için gerekli olan şartlar için bkz. : Sonat, K. Ali (2013). Ana Babanın Eğitimi Devam Eden Ergin Çocuğa Nafaka Yükümlülüğü. *MÜHF-HAD*, C. 19, S. 1, s. 244 vd. .

⁴⁰ Oğuzman/Dural, s. 381; Öztan, s. 706; Dural/Öğüz/Gümüş, s. 361.

⁴¹ Baygın, s. 444.

bulunduğu ve söz konusu kişinin ödeme gücü olduğu sürece yardım nafakası kurumuna başvurulamayacaktır.

Yardım nafakası yükümlüsü altsoy veya üstsoy hısmı ise sadece ödeme gücüne sahip olması yeterlidir⁴². Altsoy ve üstsoy hısımları zor duruma düşmeden, maddi imkanlarını zorlamadan yardım edebilecek durumdaysalar, ödeme gücüne sahip oldukları kabul edilir⁴³. Ödeme gücü tespit edilirken, nafaka borçlusunun bakmakla yükümlü olduğu diğer kişilerin varlığı da göz önünde bulundurulur⁴⁴. Zira yukarıda da ifade edildiği gibi bakım borcu, yardım nafakasından önce gelir. Ancak belirlenecek yardım nafakası ile nafaka ödemeye yükümlü tutulacak kişinin geçim sıkıntısına düşürülmemesine de özen gösterilmelidir⁴⁵.

Nafaka alacağı kişiye bağlı haklardandır ve münhasıran kişiye bağlı haklar kategorisine girer. Bu bağlamda nafaka alacağı miras yoluyla geçmez⁴⁶; nafaka alacağının üçüncü bir kişiye devredilmesi prensip itibariyle mümkün değildir⁴⁷. Ayrıca nafaka alacakları haczedilemediği gibi⁴⁸, nafaka

⁴² Değişen İsviçre Medeni Kanunu'nda ise Türk Medeni Kanunu'nda sadece kardeşlerden yardım nafakası talep edilebilmesi için gerekli olan refah içerisinde yaşama şartı, bütün hısımlar için getirilmiştir. Buna göre; altsoy ve üstsoy hısımlarının nafaka yükümlülüğü, refah içerisinde yaşamaları halinde geçerli olacaktır. Koller (2010), Art. 328/329 Rn. 15.

⁴³ Egger, Art. 328 Rn. 31.

⁴⁴ Egger, Art. 328 Rn. 35; Dural/Öğüz/Gümüş, s. 362.

⁴⁵ Tekinay, s. 592. Y. 3. HD. 21. 10. 2008 T. , E. 2008/12515, K. 2008/17462 (*Ruhi*, s. 600).

⁴⁶ Miras bırakanın kişiliğine bağlı bir hak olduğu için, nafaka alacağı hakkı TMK m. 599 uyarınca, mirasçılara geçen haklardan değildir. Zira kişinin kendisine özgülenmiş bir hak olan nafaka yükümlülüğü, nafaka alacaklısının ölümü ile de sonlanır. Egger, Art. 328 Rn. 54; Oğuzman/Dural, s. 389; Köprülü/Kaneti, s. 293; Öztan, s. 716; Dural/Öğüz/Gümüş, s. 369; Akıntürk/Ateş Karaman, s. 453.

⁴⁷ TBK m. 183 uyarınca, kanun, sözleşme veya işin niteliği engel olmadıkça alacaklı, borçlunun rızasını aramaksızın alacağını üçüncü bir kişiye devredebilir. Nafaka alacağı da niteliği itibariyle temlik yasağına tabi alacaklar arasındadır. Yardım nafakası amacı itibariyle; kişiye bağlı bir haktır ve kural olarak bizzat nafaka alacaklısına ödenip, kendisini yoksulluk durumunda çıkarmayı hedeflemektedir. Egger, Art. 328 Rn. 54; Oğuzman/Dural, s. 389; Köprülü/Kaneti, s. 293; Öztan, s. 716; Dural/Öğüz/Gümüş, s. 370; Akıntürk/Ateş Karaman, s. 453.

⁴⁸ İİK m. 83'e göre; mahkeme ilamına konu olmayan nafakalar, nafaka borçlusunun ve ailesinin geçinmeleri için icra müdürünce takdir edilen miktar indirildikten sonra haciz edilebilir. Ancak haciz edilecek miktar bunların dörtte birinden az olamaz. Böylelikle kanun, mahkeme ilamına dayanmayan, tarafların aralarında yaptıkları sözleşmeden kaynaklanan nafakaların haciz edilmesini olanaklı kılmışsa da, mahkeme ilamına dayanan nafaka alacaklılarının haczini cevaz vermemiştir. Zira kanun koyucu, nafaka alacaklısını hem nafaka borçlusuna hem de diğer alacaklılara karşı koruyup, geçinmesi için elzem olan

borçlusu tarafından karşılıklı bir alacağın takas konusu da yapılamaz⁴⁹. Öte yandan doğmayan nafaka alacağından feragat edilemez⁵⁰.

II. KARDEŞLER ARASINDA NAFKA YÜKÜMLÜLÜĞÜNÜN KOŞULLARI

Türk Medeni Kanunu'nu yardım nafakasına ilişkin hükümlerinde kardeşlerin de birbirlerine karşı nafaka yükümlülüğüne sahip oldukları görülmektedir. Ancak kardeşlerin nafaka ödeme borcu altına girebilmeleri için, altsoy ve üstsoydan farklı olarak, kendilerinin bakmakla yükümlü oldukları kişilerin hayat standartlarını önemli ölçüde etkilemeyecek bir ödeme gücüne sahip olmaları yeterli değildir. Kanun koyucu, kardeşlerin nafaka borcuna sahip olmaları için özellikle refah içerisinde olma şartını getirmiştir. Kardeşler arasında nafaka yükümlülüğünün koşullarının TMK m. 364/f. 1'de sayılan diğer hısımlara göre daha ağır olarak belirlenmesi suretiyle, kardeşler arası nafaka ilişkisinin kolaylıkla ve öncelikli olarak talep edilebilir kılınmaması amaçlanmıştır.

Özellikle mehaz İsviçre Medeni Kanunu'nda kardeşler arasında nafaka yükümlülüğünün kaldırılmış olması göz önüne alındığında, 4721 sayılı Kanun'da yer alan bu düzenlemenin bireyciliğin gittikçe yaygınlaştığı günümüzde, gerekliliği tartışmaya açık hale gelmiştir. Bu çerçevede

nafaka alacağına kavuşmasını sağlamak istemiştir. Ancak birikmiş yardım nafakası alacakları, kişiye bağlı olma ve nafaka alacaklısının hali hazırda geçimini sağlama işlevine haiz olmadığı için haczedilebilmelidir. Egger, Art. 328 Rn. 54; Oğuzman/Dural, s. 389; Köprülü/Kaneti, s. 294; Öztan, s. Dural/Öğüz/Gümüş, s. 370; Akıntürk/Ateş Karaman, s. 453.

⁴⁹ TBK m. 144/f. 3; nafaka ve işçi ücreti gibi, borçlunun ve ailesinin bakımı için zorunlu olup, özel niteliği gereği, doğrudan alacaklıya verilmesi gereken alacakları takas haklarının doğumundan sonra; ancak alacaklıların rızası ile takas edilebileceğini düzenlemektedir. Böylelikle yardım nafakası da ancak nafaka alacaklısının onayı ile takas edilebilir. Kanunun böyle bir düzenleme yapmasının sebebi ise; nafaka alacaklısına yapılacak ödemeleri güvence altına almak ve de ödemelerin fiilen alacaklının eline geçmesini sağlamaktır. Egger, Art. 328 Rn. 54; Oğuzman/Dural, s. 389; Köprülü/Kaneti, s. 293; Öztan, s. 716; Dural/Öğüz/Gümüş, s. 370; Akıntürk/Ateş Karaman, s. 453.

⁵⁰ Doğmamış bir nafaka alacağından feragat edilmesini engellemekle kanun koyucu, nafaka alacaklısını nafaka yükümlüsünün önceden yapılan feragat sözleşmelerine karşı; kamu kurumlarını ise yapılan feragat sözleşmesi sebebiyle yardıma muhtaç kişiye bakmakla yükümlü olmasının önüne geçmek istemiştir. Ancak nafaka alacaklısı her zaman, açtığı nafaka davasından ve yardım nafakası ilamına dayanan icra takibinden feragat edebilir. Egger, Art. 328 Rn. 54; Oğuzman/Dural, s. 389; Köprülü/Kaneti, s. 293; Öztan, s. 716; Dural/Öğüz/Gümüş, s. 370; Akıntürk/Ateş Karaman, s. 453.

kardeşler arasında nafaka yükümlülüğünün şartları aşağıda ayrıntılı olarak ele alınmaya çalışılacaktır.

A. KARDEŞ OLMA HALİ

Nafaka yükümlülüğüne sahip olan kişilerin kapsamı, yardım nafakası yükümlülüğünün var olduğu her toplumda farklılık göstermektedir. Zira; her toplum kendi iç dinamikleri, ahlaki ve dini değerleri ile birbirinden ayrılmaktadır. Bunun da ötesinde toplumsal hayatın sosyal ve ekonomik koşulları, yardım nafakası alacaklıları ve borçlularının kapsamının belirlenmesinde rol oynar. Bireycil hayat tarzının kanıksandığı; bununla bağlantılı olarak aile bağlarının zayıfladığı ve sosyal devlet anlayışının güçlendiği olduğu toplumlarda yardım nafakası yükümlülerinin kapsamı olabildiğince sınırlı tutulmuştur. Aile kavramını, ebeveynler ve çocuklardan oluşan çekirdek aile ile eş değer olarak kabul eden⁵¹ Alman Medeni Kanunu, sadece üstsoy ve altsoy hısımları arasında nafaka yükümlülüğü öngörmüştür (BGB § 1601)⁵². Yan çizgi hısımlarının; sıhri hısımların veya üvey aile üyelerinin birbirlerine karşı nafaka yükümlülüğü yoktur⁵³. Daha açık bir ifadeyle, Alman Medeni Kanunu, eski hukuk sisteminde yer almasına ve kan bağına rağmen kardeşlerin birbirlerinden nafaka talebinde bulunmalarına olanak tanınmamıştır⁵⁴. Aynı şekilde mehz İsviçre Medeni Kanunu'nun 328. maddesi 01. 01. 2000 tarihinde geçerli olmak kaydıyla; nafaka yükümlülüğünü sadece üstsoy ve altsoy hısımlarla sınırlamıştır⁵⁵. Kardeşler arasındaki nafaka yükümlülüğünün kaldırılmasının en önemli sebebi olarak ise, sosyal sigorta sisteminin kurulmasına paralel olarak toplumun bireyselleşmesi ve akrabalık bağlarının zayıflaması gösterilmektedir⁵⁶. İsviçre'de kantonların da nafaka alacaklısı olabilecek kişilerin kapsamını

⁵¹ Fuchs, ss. 786-788.

⁵² Alman Medeni Kanunu, altsoy ve üstsoy akrabalığın derecesine dair bir kısıtlama yapmamıştır. Dethloff, Nina (2009). *Familienrecht (29. , wesentlich überarbeitete Auflage)*. München, Verlag C. H. Beck, § 11 Rn. 4; Lipp, Volker (2002). *Finanzielle Solidarität zwischen Verwandten im Privat- und im Sozialrecht. NJW*, Heft 31, ss. 2202-2203.

⁵³ Alman hukukunda akrabalık ilişkisi olmaksızın nafaka yükümlülüğü sadece ileride evlat edinme hedefiyle bakım ilişkisi içerisine girilen, reşit olmayan çocuğa karşı vardır (BGB § 1751 IV). Dethloff, § 15 Rn. 44.

⁵⁴ Motive, Band IV, S. 678. Fuchs, s. 787, dn. 26.

⁵⁵ Koller (2010), Art. 328/329 Rn. 6; Koller (2007), s. 779.

⁵⁶ Jaggi, Kurt (1998). *Verwandtenunterstützung (Art. 329 Abs. 3 ZGB) und Rückforderung von öffentlichrechtlichen Unterstützungsleistungen als Ausweg aus der Finanzkrise der öffentlichen Hand ? . ZBJV*, Band 134, s. 394; Koller (2007), s. 772.

genişletme yetkileri yoktur⁵⁷. Yapılan değişikliklerle birlikte artık İsviçre uygulamasının nafaka yükümlülüğünü dört ana grup için kabul ettiği görülmektedir. Bunlar yaşlı ve hasta akrabalar, ergin uyuşturucu bağımlıları, uzun süredir işsiz olan erginler ve boşanma sonrası⁵⁸ yoksullaşanlardır⁵⁹. İsviçre sosyal sigortalar sisteminin kurulduğu temeller çerçevesinde ilk grupta yer alan yaşlı ve bakıma muhtaç kişilerin yardım nafakası taleplerine seyrek olarak rastlanılmaktadır⁶⁰. İsviçre kanun koyucusunun, kardeşler arasındaki nafaka yükümlülüğünü kaldırmak ve altsoy ve üstsoy arasındaki nafaka yükümlülüğünü ise daha ağır şartlara bağlamak suretiyle yardım nafakasına bir sınırlama getirdiği ve fakat tamamen de ortadan kaldırmadığı görülmektedir.⁶¹

Türk kanun koyucusu ise 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu düzenlemesinde de kardeşler arasında nafaka yükümlülüğünün varlığını devam ettirmiştir. Nafaka yükümlülerinin kapsamının mehz İsviçre Medeni Kanunu'ndan farklı olarak geniş bir şekilde belirlenmesinin, sosyal devletin sadece lafzi bir koruma sağladığı, gelir dağılımındaki dengesizlik sebebiyle aile yardımlaşmasının halen daha hayati olduğu ülkemiz için uygun olduğu kabul edilmektedir⁶².

TMK m. 364/f. 1'de sayılan hısımlar arasında kardeşlerin de yer alması; kardeşler arasındaki ilişkinin yakınlığının nafaka borcunun belirlenmesi açısından bir önem sahip olup olmadığı sorusunu düşündürür. Hukuken kurulmuş kardeşlik bağının evlilik içi veya evlilik dışı bir ilişkiden kaynaklanması veya tam kan veya yarım kan olması arasında yardım nafakası bağlamında hiçbir fark yoktur⁶³. Daha açık bir ifadeyle, nafaka yükümlülüğüne sahip kardeşlerin anne baba bir kardeş veya ana bir baba ayrı kardeş olmaları veya kardeşlerden birinin baba ile nesep bağının tanıma veya

⁵⁷ BGE 42 I 346. Koller (2010), Art. 328/329 Rn. 6.

⁵⁸ Eşinden boşanması sonrasında, dört çocuğunun bakımını tek başına üstlenmesi sebebiyle yoksullaşan kadının, babasından yardım nafakası talep etmesini değerlendiren güncel bir İsviçre Federal Mahkemesi Kararı için bkz. : BGE 132 III 97. Söz konusu kararı ayrıntılarıyla inceleyen bir çalışma için bkz. : Koller, Thomas (2006). Bemerkungen zu BGE 132 III 97. *recht*, Heft 2, ss. 64-76.

⁵⁹ Koller (2007), s. 774.

⁶⁰ Koller (2007), s. 774.

⁶¹ Koller (2007), s. 778.

⁶² Baygın, s. 449.

⁶³ Egger, Art. 328 Rn. 22; Akıntürk/Ateş Karaman, s. 448; Ergenekon, s.57, Tekinay, s. 590.

babalık davası ile kurulmuş olmasının, yardım nafakası yükümlülüğünün doğması hususunda bir fark yaratmayacaktır⁶⁴.

Öte yandan kardeşler arasında fiili bir bağ olmaması, birbirleriyle yakın bir ilişki içerisinde olmamaları da nafaka yükümlülüğünün doğmasına engel olmaz. Zira; nafaka yükümlülüğünün varlığı için gerekli olan; kardeşler arasında hukuken geçerli şekilde kurulmuş bir hısımlık ilişkisidir. Aynı şekilde nafaka talebinde bulunan, nafaka borçlusuna karşı daha önce aile hukukundan doğan yükümlülüklerini gereği gibi yerine getirmemiş olması da, nafaka yükümlülüğünü ortadan kaldırmaz⁶⁵. Yargıtay aile bağlarının davacının kusuru ile zayıflamış olmasını nafaka yükümlülüğünü ortadan kaldıran bir sebep olarak görmemekle birlikte; aile bağlarının temelinden sarsılması durumunda dürüstlük kuralları gereğince nafaka yükümlülüğünün ortadan kalkabileceğini kabul etmektedir⁶⁶. Hatta

⁶⁴ Tekinay, s. 590; Öztan, ss. 709-710; Baygın, s. 447.

⁶⁵ Baygın, s. 447; Ergenekon, Yılmaz (1966). *Türk Medeni Hukukunda Yardım Nafakaları*. Ankara, s. 51. Oysa Art. 329 Abs. 2 ZGB “*Erscheint die Heranziehung eines Pflichtigen wegen besonderer Umstände als unbillig, so kann das Gericht die Unterstützungspflicht ermässigen oder aufheben.*” ifadesiyle özel durumların varlığının nafaka yükümlülüğünü hakkaniyete aykırı kıldığı hallerde, nafaka yükümlülüğünün indirilebileceğini veya tamamen ortadan kaldırılabileceğini açıkça düzenlemektedir. Örnek olarak ise, çocukken kendisini ihmal eden bir babaya, çocuğun nafaka yükümlülüğüne sahip olmayabileceği verilebilir. Anderegg, Karl (1978). *Einige Gedanken zur revidierten Verwandtenunterstützungspflicht*, *SJZ*, Heft 4, s. 55.

⁶⁶ Baygın, s. 448. “*Aileye karşı vazifelerini ağır surette ihmal edenlerin, nafaka isteyemeyeceği MK m. 510 uyarınca, mirasçılıktan çıkarılma sebepleri varlığı halinde de nafaka yükümlülüğünün ortadan kalkması gerektiği öğretide (Mustafa Reşit Belgesay, Türk Kanun Medenisi Şerhi, İst. 1957, s. 298) kabul edilmektedir. Uygulamada da aile bağlarının temelinden sarsılması halinde nafaka yükümlülüğünün ortadan kalkacağı kabul edilmektedir. Y.2.HD. 02.02.1995 gün ve 12296/1222 sayılı kararında, aile bağlarının temelinden sarsılması halinde, kurumun sağladığı hak ve mükellefiyetlerin de ortadan kalkmasının MK m. 2 uyarınca dürüstlük kuralı gereği olduğunu ifade etmiştir (nafaka borçlusunu döven altsoy) . Buna karşılık, uygulamada altsoyun yardım nafakası yükümlülüğüne daha fazla önem verilmiş, annenin nafaka yükümlüsü karşısında çocukluğunda görevlerini yapmaması, oğlunu küçük yaşta ona buna terk etmesi, oğlunu başkalarına bırakması, büyüyüp iş sahibi olana kadar onunla ilgilenmemesinin, ananın nafaka hakkını iskat etmeyeceği kabul edilmiştir (Y.2.HD. 25.12.1947-77584-6786). Davacı 70 yaşlarında, nafaka yükümlüsü oğul refah içerisinde. Aile bağları babanın kusuru ile zayıflamıştır. Ne var ki, MK'nın 2. maddesindeki dürüstlük kuralı, bu koşullarda davalı oğlun nafaka yükümlülüğünü ortadan kaldıran bir neden olarak kabul edilmemelidir. Oğlun yardıma muhtaç duruma gelmiş olan babasına karşı asgari yaşama giderlerini karşılama borcu, dürüstlük kuralı gereği ortadan kaldırılamaz. Aksini gerektirir. Zira altsoyun (oğlun) üstsoya (babaya) karşı yardım yükümlülüğü ile üstsoyun altsoya karşı olan yardım yükümlülüğünün ahlaki, geleneksel ve toplumsal nedenleri farklıdır. MK m. 364 bu şekilde*

Yargıtay'a göre; mirastan ıskat halinde dahi nafaka yükümlülüğü devam eder ve zor durumda bulunan ıskat edilen nafaka talep edebilme hakkında sahiptir⁶⁷. Yargıtay'ın aile bağlarının zayıflaması, aile hukukundan doğan yükümlülüklerin ihmal edilmesi gibi halleri, altsoy ve üstsoy arasındaki yardım nafakası ilişkisi açısından değerlendirmişse de, verilen kararlar kıyas yoluyla kardeşler arasındaki nafaka yükümlülüğüne uygulandığında ortaya şöyle bir sonuç çıkması muhtemeldir: Yargıtay, her ne kadar kendisine karşı aile hukukundan doğan yükümlülükler ihmal edilmişse de, altsoyun nafaka yükümlülüğünü kabul etmektedir. Bu bağlamda, yaşça büyük olan kardeş, aile hukukundan doğan yükümlülüklerini ihmal etmişse de, refah içerisinde yaşayan küçük kardeşinden yardım nafakası talebinde bulunabilmelidir.

B. NAFKA ALACAKLISININ ZOR DURUMDA OLMASI

Kardeşin nafaka talebinde bulunabilmesi için, kendisine yardım edilmediği takdirde zor duruma düşecek olması gerekir. Başka bir ifadeyle; yardım edilmediği takdirde kardeşin yoksulluğa düşecek durumda olması, yardım nafakası talebinde bulunmasına olanak tanır. Kardeşin hayatını idame ettirmek için gerekli araçları, kendi başına elde edememesi halinde zor durumda olduğu kabul edilir⁶⁸. Yoksulluk, kardeşin hayatını sürdürebilmesi için gerekli miktarda bir gelirden veya paraya çevrilebilen, değerli bir malvarlığından yoksun olması halinde söz konusu olur⁶⁹. Kardeşin yaşamını sürdürebilmesi için gereksinim duyduğu nafaka talebinin kapsamına yiyecek, giyecek, barınma ve tıbbi tedavi gibi kalemlere ait giderler girer⁷⁰.

yorumlanmalıdır. Mahkemece yapılacak yargılamaya göre, davacı babanın yardıma muhtaç olduğu, yoksul olduğu (MK m. 364) saptandığı takdirde, MK m. 365 uyarınca "davacının geçinmesi için gerekli" yardım nafakasına hükmedilmelidir." Y. 3. HD. 22. 01. 2008 T. , E. 2007/19271, K. 2008/860. Aile bağlarını kendi kusuruyla koparan kişinin, nafaka talebinin dürüstlük kuralları uyarınca kabul edilmemesi gerektiğini ileri süren ve yukarıda alıntılanan kararı eleştiren bir görüş için bkz. : Demiral, Meltem (2010). Aile Bağlarının Ortadan Kalktığı Hallerde Yardım Nafakasının Yerindeliği Hakkında Bir Yargıtay Karar İncelemesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: 11, Özel S. : 2009, ss. 1135-1136. Yargıtay'ın aynı yönde verdiği başka bir karar için ise bkz. : Y. 3. HD. 22. 09. 2008 T. , E. 2008/12568, K. 2008/15376 (Kazancı İçtihat Bankası).

⁶⁷ Baygın, ss. 447-448. Y. 2. HD. 20. 06. 1940 T., E. 1940/1479, K. 1940/2427 (Özüğür, s. 759).

⁶⁸ BGE 121 III 441 E. 3 s. 442. Koller (2010), Art. 328/329 Rn. 9; Koller (2007), s. 783; Baygın, s. 449.

⁶⁹ Oğuzman/Dural, s. 380; Öztan, s. 712. Koller (2010), Art. 328/329 Rn. 10.

⁷⁰ Koller (2010), Art. 328/329 Rn. 9; Koller (2007), s. 779.

Kardeş, hayatını sürdürebilmek için kullanabileceği araçları olmasına rağmen, tembelliğinden veya malvarlığını yönetme kapasitesinden yoksun olması sebebiyle zor durumda ise nafaka yükümlülüğünün doğmayacağı kabul edilir. Zira kardeş, nafaka talebinde bulunmadan önce mutlak surette malvarlığını tüketmiş olmalıdır⁷¹. Burada vurgulanması gereken nokta; nafaka alacaklısının zor duruma düşmesinde kendi kusurunun olup olmadığına nafaka yükümlülüğünün doğması bağlamında bir öneminin olmamasıdır⁷². Ancak nafaka alacaklısının kendisini zor duruma sokan kusuru, nafaka borçlusunu zarar sokmak kastından kaynaklanıyorsa nafaka yükümlülüğünün doğması mümkün değildir. Daha açık bir ifadeyle; kardeş yoksulluğa kendi kusuruyla düşmüşse de nafaka talebinde bulunabilir; meğer ki nafaka borçlusu kardeşini zarara kastıyla kendisini zor duruma sokmuş olsun⁷³.

Yardım nafakası talebinde bulunulabilmesi için talebin yapıldığı anda yoksulluğa düşmüş olma şart değildir; yardım edilmemesi halinde yoksulluğa düşülmesi ihtimalinin yüksek gözükmesi yeterlidir⁷⁴. Öte yandan, nafaka talebinde bulunan kardeşin hayat standardının düşmesi, eski hayat tarzını devam ettirememesi yoksulluk halinin kabulü için yeterli değildir. Çalışarak geçimini sağlayabilecek olan veya geçimini sağlayabileceği malvarlığı veya geliri olan kardeş nafaka talebinde bulunamaz⁷⁵. Zira zor durumda olan kardeşin öncelikle kendi imkanları ile geçimini sağlamaya çabalaması gerekir. Bedensel, ruhsal durumu ve yaşı, eğitimi çalışarak hayatını idame ettirmesine olanak tanıyan bir kişinin, kardeşinden yardım nafakası talebinde bulunması kabul edilemez. Kardeşin tembelliğinden veya kendisine bulunan işi beğenmemesi gibi saiklerle zora düşmüş olması halinde de, yardım nafakası talebinde bulunmasına olanak tanınması TMK m. 2'de düzenlenen dürüstlük kuralları ile de bağdaşmayacaktır⁷⁶. Ancak

⁷¹ BGE 101 II 21 Koller (2010), Art. 328/329 Rn. 10; Jaggi, s. 394. Y. 3. HD. 28. 12. 2006 T., E. 2006/17493, K. 2006/19242 (Kazancı İçtihat Bankası). Baygın, s. 452.

⁷² BGE 106 II 287. Jaggi, s. 395.

⁷³ Koller (2010), Art. 328/329 Rn. 12; Tekinay, s. 591.

⁷⁴ Oğuzman/Dural, s. 380; Öztan, s. 713; Dural/Öğüz/Gümüş, s. 360; Baygın, s. 450; Ergenekon, s. 62.

⁷⁵ Baygın, s. 450.

⁷⁶ Baygın, s. 451. Ancak kardeşin nakde dönüştüremeyeceği bir malvarlığının olması halinde, yardım nafakası talebinde bulunması ise dürüstlük kuralına aykırılık teşkil etmeyecektir. Koller (2007), s. 790.

ülkemiz gibi işsizlik yüksek oranlarda olduğu ve yüksek eğitilmiş kişilerin dahi iş bulamadığı bir toplumda, kardeşin bütün çabalarına rağmen kendisine uygun bir iş bulamaması halinde yardım nafakası talebinde bulunmaya hakkı olduğu kabul edilmelidir⁷⁷. Aynı şekilde yasal sebeplerden ötürü çalışamayan kişiler de yardım nafakası talep edebilir⁷⁸. Örneğin, askerlik görevini yaptığı⁷⁹ veya cezaevinde tutuklu veya hükümlü⁸⁰ olduğu için çalışamayan bir kişi, kardeşin yardım nafakası talep edebilir. Kişinin barınma ve beslenme ihtiyacının devlet tarafından karşılanıyor olması, zor durumda olmadığı anlamına gelmez. Zira kişinin hayatını sürdürebilmesi için beslenme ve barınmadan başka ihtiyaçları da vardır.

Yardım nafakasının ve nafaka yükümlülerinin kapsamı belirlenirken, nafakanın geçerli olacağı ülkenin sosyal devlet olma özelliğinin ne kadar hayata geçirildiği göz önüne alınır. Zira sosyal devletin güçlü olmadığı Türkiye gibi ülkelerde nafaka alacaklısının zorda kalma halinin mümkün olduğu ölçüde geniş bir şekilde yorumlanmasına alışılmıştır. Yargıtay da verdiği kararlarında çalışma yetisine sahip olduğu halde, yükseköğrenimini devam ettiren kişilerin yardım nafakası talep edebileceğini kabul etmiştir⁸¹. TMK m. 364'e göre nafaka talebinde bulunan kardeş, zor durumda kalma durumunu TMK m. 6 uyarınca ispat etmekle yükümlü olan taraftır⁸².

⁷⁷ “Somut olayda, her ne kadar davacı reşit ve sağlıklı olması nedeniyle çalışabilir konumda ise de; davanın açıldığı tarih itibarıyla işsiz olduğu sabittir. Öğrenim durumu dikkate alındığında ülkedeki ekonomik yapı gözetildiğinden davacının iş bulma imkanı da oldukça güçtür. Böylece hiçbir malvarlığı ve geliri bulunmayan kız çocuğunun zaruret içinde bulunduğu kabulü zorunludur.” Y. 3. HD. 22. 01. 2008 T. , E. 2007/19270, K. 2008/846 (Kazancı İçtihat Bankası); Y. 3. HD. 22. 10. 2007 T. , E. 2007/15767, K. 2007/15315 (Kazancı İçtihat Bankası); Y. 3. HD. 02. 07. 2007 T. , E. 2007/10134, K. 2007/11322 (Kazancı İçtihat Bankası).

⁷⁸ Baygın, s. 451.

⁷⁹ Y. 2. HD. 08. 11. 1995 T. , E. 1995/0583, K. 1995/11611. (Ruhi, s. 83); Y. 3. HD. 10. 03. 2009 T. , E. 2009/2815, K. 2009/3809 (Ruhi, s. 592); Y. 3. HD. 24. 03. 2008 T. , E. 2008/1461, K. 2008/5127 (Kazancı İçtihat Bankası).

⁸⁰ Y. 3. HD. 09. 07. 2009 T. , E. 2009/7632, K. 2009/12185 (Ruhi, s. 588).

⁸¹ Y. 3. HD. 14. 02. 2008 T. , E. 2007/19917, K. 2008/1996 (Ruhi, s. 82); Y. 3. HD. 15. 04. 2008 T. , E. 2008/4650, K. 2008/6722 (Kazancı İçtihat Bankası).

⁸² Koller (2010), Art. 328/329 Rn. 13.

C. BAKIM YÜKÜMLÜSÜNÜN BULUNMAMASI VEYA BAKIM YÜKÜMLÜSÜNÜN BAKIM YÜKÜMLÜLÜĞÜNÜ YERINE GETİREMEYECEK DURUMDA OLMASI

Yardım nafakasında bulunacak olan kardeş, eşinden, ergin değilse ebeveyninden bakım nafakası olarak, hayatını sürdürebilmesi için gerekli olan ihtiyaçlarını karşılayabiliyorsa, TMK m. 364/f. 1’de sayılan hısımlarından olan kardeşinden yardım nafakası isteyemez. Zira yukarıda da ifade edildiği üzere yardım nafakası talebi bakım nafakası talebi karşısında ikincil bir niteliğe sahiptir. Başka bir ifadeyle; bakım nafakası yükümlülüğünü ifa edebilecek bir kişinin varlığı halinde yardım nafakası yoluna başvurulamaz⁸³. Örneğin, evli bir erkek ancak karısının kendisine bakım borcunu yerine getiremediği veya karısından aldığı bakım nafakasının kendisini yoksulluktan kurtarmaya yetmediği durumlarda kardeşinden yardım nafakası talep edebilir.

Yargıtay bakım yükümlüsü kavramını bu bağlamda olabildiğince geniş bir şekilde yorumlamıştır. Şöyle ki; Yargıtay’ın aralarında resmi bir evlilik bağı olmaksızın fiilen karı koca gibi yaşayan kadının, beraber yaşadığı kişinin geçimini sağlamaya yardım etmediğini ispat etmedikçe; yardım nafakası talebinde bulunamayacağı hususunda verilmiş kararları vardır⁸⁴. Öte yandan kadın boşandığı kocasına yoksulluk nafakası davası açmadan önce kardeşinden veya diğer hısımlarından yardım nafakası talebinde bulunamaz⁸⁵. Benzer bir şekilde, boşandığı eşinden yoksulluk nafakası almaya hak kazanan kişi, bu hususa dair mahkeme ilamını icraya koymadan, kardeşine yardım nafakası davası açamaz⁸⁶.

Kardeşinden yardım nafakası talep edecek kadar zor durumda olan kişi, eğer başkasıyla daha önceden ölünceye kadar bakma sözleşmesi yapmışsa, bakım yükümlülüğü öncelikle bakım borçlusuna ait olarak kalacaktır⁸⁷.

⁸³ Baygın, s. 454. Y. 2. HD. 16. 12. 1994 T. , E. 1994/11906, K. 1994/12617 (Kazancı İçtihat Bankası); Y. 2. HD. 17. 10. 1991 T. , E. 1991/10051, K. 1991/12671 (Ruhi, s. 85).

⁸⁴ Y. 2. HD. 04. 10. 1996 T. , E. 1996/6779, K. 1996/9716 (Özuğur, s.751).

⁸⁵ Y. 2. HD. 12. 02. 1998 T. , E. 1250/K. 1438 (Özuğur, ss. 744-745); Y. 2. HD. 11. 03. 2002 T. , E. 2815/K. 3275 (Özuğur, s. 742).

⁸⁶ Ruhi, s. 87.

⁸⁷ Baygın, s. 455; Egger, Art. 329 Rn. 1. Y. 2. HD. 02. 12. 1993 T. ; E. 1993/586, K. 1993/11727 (Kazancı İçtihat Bankası); Y. 2. HD. 22. 06. 1975, 5386/5641 (Dural/Öğüz/Gümüş, s. 361, dn. 16).

Dolayısıyla bakım borçlusunun zor duruma düştüğü veya bakım borcunu yerine getiremeyip, alacaklıyı zor duruma düşürdüğü belirlenmediği sürece, mirasçılıktaki sıraya göre diğer yükümlülerden yardım nafakası talep edilemez.

Mirasçılıktaki sıra takip edilmeksizin açılan yardım nafakası davasının da dinlenme olanağı yoktur⁸⁸, dolayısıyla yardım nafakası talebinde bulunan kardeş öncelikle altsoyu, ikinci sırada üstsoyuna başvurmalıdır. Nafaka talep edecek olan, bir ön sırada nafaka borçlusu bulunduğu sürece, bir sonraki sırada yer alan nafaka yükümlüsüne başvuramaz. Ancak bir ön sıradaki nafaka yükümlüsünün yardım nafakasını ödeme gücü yoksa, bir sonraki sırada yer alan nafaka borçlusuna başvurulabilir⁸⁹. Aynı sırada birden fazla nafaka yükümlüsü varsa, ödenecek olan nafaka miktarı, ödeme güçleri oranında paylaşılır⁹⁰. Zira nafaka yükümlülüğü müteselsil bir borç doğurmaz⁹¹. Örneğin, birden çok kardeş nafaka yükümlüsü olarak yer almaktaysa, nafaka yükümlülüğü eşit miktarda değil, kardeşlerin ödeme güçleri oranında paylaşılır. Tek bir kardeş, nafakanın tamamını ödeme gücüne sahip olsa bile, sadece kendisinden nafaka borcunun tamamını yerine getirmesi beklenmez⁹². Ön sıradaki nafaka yükümlüsünün ödeme gücü olmadığını ispat ise nafaka bulunana ait olacaktır⁹³. Buna göre; nafaka alacaklısı ana babası ve çocuklarının ödeme gücü olmadığını ispat etmedikçe, kardeşinden yardım nafakası talep edemez.

D. NAFKA BORÇLUSU KARDEŞİN REFAH İÇERİSİNDE OLMASI

Yardım nafakası yükümlüsü altsoy veya üstsoy hısımlardan birisi ise ondan yardım nafakası talebinde bulunulabilmesi için ödeme gücünün bulunması yeterlidir. Bir kişinin kendi maddi gücünü zorlamadan, zor duruma düşmeden yardım edebilecek durumdaysa, ödeme gücünün var olduğu kabul edilir. TMK m. 364/f. 2 ise kardeşlerin nafaka yükümlülüğünü

⁸⁸ Y. 2. HD. 06. 10. 1976 T. , E. 1976/6783, K. 1976/6794 (Kazancı İçtihat Bankası); Y. 2. HD. 18. 07. 2007 T. , E. 2007/10372, K. 2007/11498 (Kazancı İçtihat Bankası).

⁸⁹ Dural/Öğüz/Gümüş, s. 365.

⁹⁰ Koller (2010), Art. 328/329 Rn. 23; Oğuzman/Dural, s. 385; Öztan, ss. 710-711; Dural/Öğüz/Gümüş, s. 365; Baygın, s. 460.

⁹¹ BGE 101 II 21 E. 4 S. 268; BGE 83 II 7 E. 2 S. 11. Koller (2007), s. 782, dn. 67.

⁹² Egger, Art. 329 Rn. 4; Oğuzman/Dural, s. 385; Öztan, s. 711; Dural/Öğüz/Gümüş, s. 365.

⁹³ Oğuzman/Dural, s. 385; Öztan, s. 711; Dural/Öğüz/Gümüş, s. 366; Baygın, s. 460.

refah içerisinde olmaları şartına bağlanmıştır⁹⁴. Dolayısıyla; bir kardeş, kendisinin ve bakmakla yükümlü olduğu kimselerin ihtiyaçlarını karşıladıktan sonra arta kalan değer ile rahatça yaşayabiliyorsa, refah içerisinde olduğu kabul edilir ve yardım nafakası yükümlüsü olur⁹⁵. 2000 yılından itibaren mehz İsviçre Medeni Kanunu'nda geçerli olan değişiklikle birlikte, kardeşlerin birbirlerine olan nafaka yükümlülüğü kaldırılmış ve altsoy ve üstsoyun yardım nafakası borçlusu olmaları ise tıpkı kardeşlerin nafaka yükümlülüğü gibi refah içerisinde yaşama şartına bağlanmıştır⁹⁶. Kardeşler arasındaki yardım nafakasına ilişkin verdiği kararlarda ilgili hükmü oldukça dar yorumlama eğiliminde olan İsviçre Federal Mahkemesi ilk kez BGE 132 III 97 numaralı kararında, açıkça refah halinde olmaktan ne anlaşılması gerektiği sorusuna net bir yanıt vermeye çalışmıştır. Ancak burada dikkat edilmesi gereken nokta, Federal Mahkemenin 1999'ın sonunu kadar refah halini belirlerken aradığı kriterlerle, 2000 sonrası aradığı kriterlerin mutlak surette farklı olacağıdır⁹⁷. Buna göre, refah halinde olduğu iddia edilen nafaka alacaklısının, sürekli, aynı şekilde devam eden ve yaşamının sonuna kadar güvenceli bir şekilde devam edecek yüksek bir gelirinin olması gerekir⁹⁸.

Nafaka yükümlüsünün refah içerisinde olup olmadığı belirlenirken, eşinin ve çocuklarının ihtiyaçları da göz önüne alınır ve fakat eşi ve çocuğunun malvarlığı miktarı ise dikkate alınmaz⁹⁹. Nafaka yükümlüsünün refah içerisinde olma hali hazırdaki ve yakın gelecekteki geliri ve servetine göre belirlenir.

Kanunda açık olarak tanımlanmayan refah içerisinde yaşama kavramından ne anlaşılması gerektiğinin hakim tarafından araştırılması gerekmektedir¹⁰⁰. Zira kişinin refah içerisinde yaşaması zorunlu ihtiyaçlarını

⁹⁴ Egger, Art. 328 Rn. 37.

⁹⁵ Gücer, V. Necmettin (1949). Kardeşler Arasında Nafaka Mükellefiyeti. *AD.*, S. 1, s. 638; Tekinay, s. 592; Oğuzman/Dural, s. 384; Dural/Öğüz/Gümüş, s. 364; Baygın, s. 458; Akıntürk/Ateş Karaman, s. 450.

⁹⁶ Koller (2007), s. 786

⁹⁷ Koller (2007), s. 786.

⁹⁸ BGE 132 III 97 E. 3 S. 104. Dolayısıyla nafaka alacaklısının yaşamını idame ettirmesi için gerekli olan minimum değer %20'sinden fazlasına sahip olması refah halinin varlığını kabul etmek için yeterli değildir. Koller (2007), s. 787.

⁹⁹ Öztan, s. 710; Akıntürk/Ateş Karaman, s. 450; Baygın, s. 458. YHGK. 26. 03. 1943 T., E. 1943/11, K. 1943/11 (Ruhi, s. 86).

¹⁰⁰ Hakim refah halinin bulunup bulunmadığını araştırırken, kardeşin dışarıdan nasıl yaşadığını değil, gerekli araştırmalar yaptıktan sonra kendi koşullarına göre elde ettiği

karşılıktan sonra elinde bir artı değer kalmaması ile açıklanamaz. Kişinin zorunlu giderlerinin yanı sıra, alışkın olduğu yaşam standardına uygun sosyal ihtiyaçlarını da karşılayabiliyor olması gerekir¹⁰¹. Kişi kendi yaşam tarzının gerektirdiği harcamaları yapmaktan imtina etmek zorunda kalarak kardeşine yardım nafakası ödeyebiliyorsa bu noktada nafaka yükümlülüğünün doğduğundan söz edilmez¹⁰². Zira refah; bir kimsenin lüks ihtiyaçları dahil arzu ettiği bir şeyi parasını düşünmeden alabilme imkanı olarak tanımlanmaktadır¹⁰³. Yargıtay verdiği kararlarda; geliri çevresine ve sosyal durumuna göre lüks sayılabilecek şeyleri sağlamaya elverişli bulunan ve normal ihtiyaçları dışında her şeyi elde edebilecek bir bolluk içinde olan bir kişinin refah içerisinde olduğunu kabul etmiştir¹⁰⁴. Doktrinde Tekinay, Yargıtay'ın refah haline dair bu tanımlamasını, uygulamayı felce uğratma riski doğurabilecek genişlikte bulmuş ve eleştirmiştir. Zira Tekinay'a göre; kimse arzu ettiği her şeyi parasını düşünmeden alamaz¹⁰⁵.

Yargıtay, yurt dışında işçi olarak çalışan kişinin işçi olarak kazanılan ücretin Türk Lirası karşılığının, Türkiye'de refah içerisinde yaşanılmasına olanak sağlayabilecek olduğu ve fakat yurt dışında, oranın ekonomik ve toplumsal şartları içerisinde zengin bir hayat yaşamaya elverişli bulunmadığı tartışmasız olarak kabul etmiştir¹⁰⁶. İsviçre Federal Mahkemesi, İsviçre

gelirin kendisini refah içerisinde yaşamasına yetip yetmediğini dikkate almalıdır. Önder, s. 628. Sadece hayati ihtiyaçlarını gidermiş bir kişinin refah içerisinde olduğunun kabul edilmesi mümkün olmamalıdır. Ancak hayati ihtiyaçlarıyla birlikte medeni ihtiyaçlarını tatmin etmiş bir kişinin ise refah içerisinde olmadığı iddia edilmemelidir. Gücer, s. 640.

¹⁰¹ Egger, Art. 328 Rn. 37; Oğuzman/Dural, s. 383; Köprülü/Kaneti, s. 293; Öztan, s. 709; Dural/Öğüz/Gümüş, s. 363; Baygın, s. 458.

¹⁰² Tekinay, s. 592.

¹⁰³ Y. 2. HD. 26. 05. 1981 T. ; E. 1981/4080, K. 1981/4114 (Gençcan, Ömer Uğur (2011). *Aile Hukuku*. Ankara, Yetkin Yayınları, s. 1656, dn. 41).

¹⁰⁴ “*Mali durumu fevkalâde masrafları karşılamaya elverişli ve ihtiyarlık günleri için tasarrufla da imkân bulabilecek geliri bulunan kişi, refah içinde kabul edilir (Prof. A.Egger. Medenî Kanun Şerhi Aile Hukuku, 1949 baskısı, T.Çağa çevirisi S.345). Diğer bir anlatımla, geliri çevresine ve sosyal durumuna göre lüks sayılabilecek şeyleri sağlamaya elverişli bulunan ve normal ihtiyaçları dışında her şeyi elde edebilecek bir bolluk ve zenginlik içinde olan kimse refah halinde sayılır (Yargıtay 2. Hukuk Dairesi'nin 28.9.1972 günlü ve 5248-5323 sayılı kararı)*” Y. 2. HD. 05. 11. 1985, E. 1985/9089, K. 1985/8995; Y. 2. HD. 07. 04. 1980 T. , E. 1980/2746, K. 1980/2958 (Kazancı İçtihat Bankası). Dural/Öğüz/Gümüş, s. 364; Öztan, s. 714 .

¹⁰⁵ Tekinay, s. 593, dn. 10.

¹⁰⁶ “*Davalının yurt dışında işçi olduğu tartışmasızdır. Miktarı ne olursa olsun tavanı ve tabanı belirli işçi ücretinin yurt dışında, oranın ekonomik ve toplumsal şartları içerisinde zengin bir hayat yaşamaya elverişli bulunmadığı her türlü tereddüitten uzaktır. Çoğunlukla*

Medeni Kanunu'nda kardeşler için nafaka yükümlülüğünün kaldırılmasından önce verdiği kararlarında; sadece zorunlu giderleri değil, yardım nafakasını ödedikten sonra dahi rahat ve geniş bir hayat biçimini sürdürebilmek için gerekli harcamaları yapabilecek olanakları olan kardeşin refah durumunda olduğunu kabul etmekteydi¹⁰⁷.

Çok lüks yaşadığı için, bir tasarrufu bulunmayan kardeşten de yardım nafakası talep edilebileceği kabul edilmektedir¹⁰⁸. Öte yandan, lüks yaşama arzusu sebebiyle ağır borçlar altına giren bir kişinin refah içerisinde olduğu kabul edilemez¹⁰⁹. Hakim kanunda refah içerisinde olmaya dair açık bir düzenleme olmaması sebebiyle, kardeşin refah durumu içerisinde olup olmadığını, bütün hal ve şartları değerlendirerek takdir edecektir¹¹⁰.

E. NAFKA TALEBİNDE BULUNULMASI

Yardım nafakası yükümlülüğünün yerine getirilmesi için mutlak surette zor durumda olan ve kendi imkanlarıyla geçimini sağlayamayan kardeşin bu hususta talepte bulunmasına bağlıdır. Yoksulluğa düşen kardeş veya temsilcisi tarafından talep edilmedikçe hakim tarafından yardım nafakasına hükmedilmesi mümkün değildir¹¹¹.

Yardım nafakası talebini içeren davanın usulüne uygun olarak açılması gerekir. Zira ancak usulüne göre açılmış bir yardım nafakası davası sonucunda kardeş, nafaka isteminde bulunabilir. Yardım nafakası davasının usulüne uygun olarak açılan dava ifadesinden anlaşılması gereken ilk olarak, söz konusu davanın mirasçılıktaki sıranın göz önünde tutularak

yurt dışında çalışan işçilerin tasarruf gerekçesiyle o çevrenin normal saydığı olağan ve insanca yaşam koşullarından fedakârlıkta bulunarak para biriktirebilmeleri ve yabancı paraların Türk Lirası'na dönüştürüldüğünde, Türkiye için önemli bir miktara ulaşması, bunların zengin bir hayat yaşadıklarının ve dolayısıyla refah halinde bulduklarının kabulünü gerektirmez. Daha açık bir ifade ile, yurt dışında çalışan işçilerimiz o ülkenin işçileri gibi yaşamlarını sürdürmeleri halinde, herhangi bir tasarrufta bulunmaları söz konusu olamayacağı gibi, yaşamlarında refah göstergesi olarak benimsenmesi kesinlikle mümkün değildir. Dünyanın neresinde olursa olsun özel geliri yoksa, bir işçinin zengin sayıldığı duyulmamıştır.” Y. 2. HD. 05. 11. 1985, E. 1985/9089, K. 1985/8995 (Kazancı İçtihat Bankası).

¹⁰⁷ BGE 82 II 197.

¹⁰⁸ Egger, Art. 328 Rn. 37; Oğuzman/Dural, s. 384; Dural/Öğüz/Gümüş, s. 364.

¹⁰⁹ Egger, Art. 328 Rn. 37; Oğuzman/Dural, s. 384; Dural/Öğüz/Gümüş, s. 364.

¹¹⁰ Köprülü/Kaneti, s. 293.

¹¹¹ Baygın, s. 456.

açılmasıdır¹¹². TMK m. 365/f. 1, açıkça nafaka davasının mirasçılıktaki sıra göz önünde tutularak açılacağını ifade etmiştir. Böylelikle; nafaka alacaklısının ödeme gücüne sahip üstsoy altsoy hısımlarından ve refah içerisindeki kardeşlerinden istediğine başvurmasına olanak tanınmamıştır. Nafaka alacaklısı kişi, miras hukuku kuralları çerçevesinde ilk olarak kim ya da kimler kendisine mirasçı olacaksa öncelikle onlardan yardım nafakası talebinde bulunacaktır¹¹³. Mirasçılıkta ilk sırada yer alan kişi veya kişiler yoksulluğa düşen kişinin yardım nafakası talebini yerine getiremediği durumlarda, daha sonra mirasçı olacak kişilerden nafaka talebinde bulunabileceklerdir¹¹⁴. Kan hısımlığı mirasçılığında zümre sistemini kabul eden Medeni Kanunumuza göre (TMK m. 495-497); nafaka yükümlüleri arasında ilk sırada, yardım nafakası talebinde bulunanın altsoyu, ikinci sırada üstsoyu olarak ana ve babası, üçüncü sırada ise refah halinde olması koşuluyla kardeşleri, dördüncü sırada ise büyükanne ve büyükbabası gelir¹¹⁵. Yasal mirasçı olmayan büyükanne ve büyükbabanın ana ve babalarından yardım nafakası istenmesine, TMK m. 365 hükmünün sadece nafaka yükümlülüğündeki sırayı düzenlemesi sebebiyle bir engel olmaması gerekir¹¹⁶. Dolayısıyla kardeşlerin nafaka yükümlülüğü sadece refah içerisinde olmaları şartına bağlanmamıştır. Altsoyuna ve üstsoyuna başvurmadıkça yoksulluğa düşen kardeş, refah içerisinde olan kardeşinden yardım nafakası talep edemez.

III. YARDIM NAFKASININ HÜKÜMLERİ

A. YARDIM NAFKASININ BAŞLANGICI

Yardım nafakası talebi ile açılan dava sonucunda karar verilen yardım nafakasının başlangıcı, nafakaya dair verilen kararın verildiği tarih değil, nafaka davasının açıldığı tarihtir¹¹⁷. Yardım nafakasına ilişkin açılan dava,

¹¹² Egger, Art. 329 Rn. 1; Tekinay, s. 593; Öztan, s. 710; Dural/Öğüz/Gümüş, s. 364; Baygın, s. 459; Akıntürk/Ateş Karaman, ss. 446-447.

¹¹³ Koller (2010), Art. 328/329 Rn. 22.

¹¹⁴ Oğuzman/Dural, s. 384; Baygın, s. 459; Zevkliler/Acabey/Gökyayla, s. 1025; Öztan, s. 710.

¹¹⁵ Baygın, s. 459; Zevkliler/Acabey/Gökyayla, s. 1025; Öztan, s. 710.

¹¹⁶ Oğuzman/Dural, s. 384; Baygın, s. 459.

¹¹⁷ Oğuzman/Dural, s. 388; Öztan, s. 719; Dural/Öğüz/Gümüş, s. 369; Baygın, s. 464. Bkz.: 28. 11. 1956 tarihli ve 15/5 Yargıtay İçtihadı Birleştirme Kararı (RG. 27. 12. 1956, s. 9449). Y. 3. HD. 28. 04. 2005 T. , E. 2005/4090, K. 2005/4675 (Kazancı İçtihat Bankası).

niteliği itibariyle harca tabi bir dava olduğu için davanın açıldığı tarih dava harcının yatırıldığı tarih olacaktır¹¹⁸.

Yardım nafakası, dava tarihi itibariyle geçerli koşullar çerçevesinde hükme bağlanır. Ancak yardım nafakası davası, hali hazırda açılmış bir soybağının reddi davası varsa, bu davanın sonucu alınana kadar bekletilmelidir. Soybağının reddi davası devam ederken yardım nafakası istemi ile bir dava açılır ise; açılan yardım nafakası davası bekletici mesele sayılarak soybağının reddi davasının sonucu beklenmelidir¹¹⁹.

Yardım nafakası, yoksulluk içinde bulunan kişinin hali hazır geçimini sağlamayı amaçlamaktadır. Bu sebeple; dava tarihinden önce yoksulluk içerisinde yaşanan zaman dilimine dair nafaka talebinde bulunulamaz¹²⁰.

B. NAFKA BEDELİNİN BELİRLENMESİ, ARTIRILMASI, AZALTILMASI ve KALDIRILMASI

Hakim, yardım nafakasının miktarını belirlerken tarafların nafaka miktarı hususunda bir anlaşmaları mevcutsa bu anlaşmayı göz önüne almalıdır. Eğer mevcut böyle bir anlaşma yoksa, hakim nafaka miktarını belirlerken tarafların ekonomik ve sosyal durumlarını dikkate alacaktır¹²¹. Yardım nafakasının üst sınırını, nafaka alacaklısının geçinmesi için zorunlu olan miktar, alt sınırını ise nafaka borçlusunun ödeme gücü oluşturur¹²². İsviçre Federal Mahkemesi güncel olarak verdiği bir kararında, yardım nafakasının zor durumda olan nafaka alacaklısının hayatını idame ettirmesi için gerekli olan bedelin asgarisinden az ve sosyal yardım olarak verilecek bedelin asgarisinden yüksek olamayacağına hükmetmiştir¹²³. Tarafların gelir durumları değerlendirilirken sürekli, düzenli ve yeterli gelirlerinin bulunup bulunmadığı araştırılacaktır. Eğer nafaka borçlusunun sürekli, düzenli ve yeterli bir geliri yoksa kendisinden herhangi bir nafaka talebinde bulunulamayacaktır.

Yardım nafakasının belirlenmesi kural olarak özel ve teknik bir bilgi gerektirmemektedir. Dolayısıyla yardım nafakası miktarının belirlenmesinde

¹¹⁸ 06. 02. 1984 gün ve 7/3 sayılı Yargıtay İçtihadı Birleştirme Büyük Genel Kurulu kararı; Y. 3. HD. 28. 04. 2005 T. , E. 2005/4090, K. 2005/4675 (Kazancı İçtihat Bankası).

¹¹⁹ Y. 3. HD. 24. 05. 2007 T. , E. 2007/5680, K. 2007/8815 (Ruhi, s. 621).

¹²⁰ Y. 3. HD. 30. 11. 2004, E. 2004/12919, K. 2004/13293 (Ruhi, s. 89).

¹²¹ Köprülü/Kaneti, s. 293.

¹²² Oğuzman/Dural, s. 386; Dural/Öğüz/Gümüş, s. 366; Baygın, s. 461.

¹²³ BGE 132 III 97. Koller (2006), s. 71.

bilirkişi incelemesine kural olarak gerek yoktur. Hakim, nafaka yükümlüsünün bedeni ve fikri kabiliyetine, eğitim ve sosyal durumuna uygun bir işte çalışıp gelir temin etmiyorsa normal olarak çalışsa elde edebileceği gelire göre kıyasen bir nafaka bedeli tayin edecektir¹²⁴. Yardım edilmediği takdirde yoksulluğa düşecek olan kişi, yardım nafakası davası sürerken tedbir mahiyetinde tedbir nafakası talebinde bulunamaz¹²⁵.

Kişinin yoksulluğa düşmesi; kişinin maddi olarak zor durumda olmasını, geçimini kendi kaynaklarıyla idame ettirememesini ifade eder. Böylelikle; hakim tarafından takdir edilecek yardım nafakasının miktarı sadece yoksulluğu engellemeye yarayacak nitelikte olacaktır; zira yardım nafakası talebinde bulunana zenginleştirecek bir bedel değildir¹²⁶. Hakim vereceği bütün kararlarında; nafaka alacaklısı davacının zor durumda olup olmadığına; nafaka borçlusuna kardeşin refah haline ilişkin kararlarında TMK m. 4 uyarınca, hukuka ve hakkaniyete göre hareket edecektir¹²⁷.

Yardım nafakasına dair verilen kesin ve nihai bir durum meydana getirmez. Zira; yardım nafakası tarafların talebi üzerine her zaman tekrar gözden geçirilebilir¹²⁸. Yardım nafakasının belirlenmesinde hem nafaka alacaklısının hem de nafaka yükümlüsünün koşulları dikkate alınacağı için; nafaka alacaklısının veya borçlusunun maddi durumunda meydana gelen değişikliklerle doğru orantılı olarak, daha önce belirlenen yardım nafakası bedelinin azaltılması, artırılması veya tamamen ortadan kaldırılması mümkündür¹²⁹. Hakim TMK m. 331 hükmüne göre mevcut durumun değişmesi halinde, istem üzerine yardım nafakasını yeniden belirler veya nafakayı tamamen kaldırır¹³⁰. Durumun değiştiğini açılacak davada tespit eden hakim, daha önce belirlenen yardım nafakasının miktarını

¹²⁴ Y. 2. HD. 10. 06. 1993 T ; E. 1993/5344, K. 19943/5953 (Kazancı İçtihat Bankası).

¹²⁵ Y. 3. HD. 18. 10. 2004 T. , E. 2004/10810, K. 2004/11177 (Ruhi, s. 90).

¹²⁶ Baygın, s. 462. Y. 2. HD. 01. 07. 1991 T. , E. 1991/7141, K. 1991/9740 (Ruhi, s. 90).

¹²⁷ Koller (2007), s. 783. İsviçre Federal Mahkemesi, tek başına dört çocuğunu yetiştiren kadının, babasından talep ettiği nafakaya dair verdiği ve yardım nafakasına ilişkin çok önemli tespitlerde bulunduğu kararında, davacının zor durumda bulunup bulunmadığına ilişkin bir hükme varırken, kapsamı dar tutmaya özen göstermiştir. BGE 132 III 97.

¹²⁸ *Clausula rebus sic stantibus* ilkeleri bu durum için de geçerlidir. Egger, Art. 328 Rn. 45; Köprülü/Kaneti, s. 293; Dural/Öğüz/Gümüş, s. 367; Baygın, s. 465.

¹²⁹ Tekinay, s. 596; Dural/Öğüz/Gümüş, s. 367. Y. 3. HD. 09. 12. 2004 T. , E. 2004/13390, K. 2004/13598 (Ruhi, s. 91); Y. 3. HD. 02. 03. 2009 T. , E. 2009/2471, K. 2009/3009 (**Ruhi, s. 593**).

¹³⁰ Dural/Öğüz/Gümüş, s. 368.

indirebileceği gibi artırılmasına da karar verebilir. Dolayısıyla nafaka borçlusu kardeşin refah halinin sona ermesi durumunda mahkemeden yardım nafakasının kaldırılması istenebilir¹³¹.

C. NAFKA BEDELİNİN ÖDENME ŞEKLİ

Yardım nafakasının toptan biçimde ödenmesi kararlaştırılabileceği gibi irat şeklinde ödenmesine de karar verilebilir. Uygulamada kural olarak yardım nafakasının irat biçiminde ödenmesine karar verilmektedir¹³². Tarafların ekonomik ve sosyal durumlarının olanak tanıdığı ölçüde yardım nafakasının toptan ödenmesine de karar verilebilir. Kardeşler arasında yapılacak yardımın, özel olarak, nakit olarak belirlenmesinin şart olduğu konusunda bir görüş¹³³ olsa da; altsoy ve üstsoy arasındaki nafaka yükümlülüğünün de nakdi şekilde belirlenmesi gereklidir. Zira altsoy veya üstsoy yardım nafakası yükümlülüğünü, nafaka alacaklısını evine alıp, barınma ihtiyacını karşılamak ile yerine getirmiş olmaz¹³⁴.

Yardım nafakasının ödeme türüne ilişkin olarak da ikili bir ayrıma gidilebilir. Yardım nafakası ayın şeklinde ödenebileceği gibi Türk Lirası olarak da ödenebilir. Tarafların aksine bir anlaşmaları yoksa yardım nafakasının Türk Lirası üzerinden ödenmesi kuraldır. Ancak tarafların yardım nafakasının yabancı para üzerinden ödenmesi hususunda anlaşmaları halinde, yardım nafakasının Türk Lirası şeklinde ödenmesi kuralından vazgeçilir¹³⁵.

Aile mahkemesi hakimi TMK m. 365/f. 5 uyarınca; istem üzerine, irat biçiminde ödenmesine karar verilen yardım nafakasının gelecek yıllarda tarafların sosyal ve ekonomik durumlarına göre nasıl ödeneceğine karar verebilir.

¹³¹ Baygın, s. 466; Ergenekon, ss. 107-110.

¹³² Y. 3. HD. 23. 12. 2004 T. , E. 2004/14313, K. 2004/14305 (Ruhi, s. 92); Y. 3. HD. 03. 05. 2005 T. , E. 2005/4617, K. 2005/4922 (Kazancı İçtihat Bankası).

¹³³ Bu görüş; kardeşlerin nafaka alacaklısı olan kardeşi evine alıp, bakmakla yardım nafakası yükümlülüğünü yerine getirmiş olmayacağını ifade etmektedir. Önder, s. 629.

¹³⁴ Yardım nafakası talep eden anne ve baba, çocuklarıyla birlikte oturmak zorunda değildir. Y. 2. HD. 12. 07. 1947 T. , E. 4752/K. 4093 (Özüğür, s. 758).

¹³⁵ Y. 2. HD. 09. 05. 2000 T. , E. 200/5643, K. 2000/6060 (Ruhi, s. 92).

D. YARDIM NAFKASININ SONA ERMESİ

Yardım nafakası ödeme yükümlüğü; yardım nafakası alacaklısının veya borçlusunun ölmesi¹³⁶ veya yardım nafakası almakta olan kişinin evlenmesi halinde sona erer. Ölüm ile kendiliğinden sona eren yardım nafakası ödeme yükümlülüğü, mirasçılara geçmez. Nafaka borçlusunun ölümünde, nafaka alacaklısının zor durumda olması hali halen daha devam ediyorsa, başka bir nafaka yükümlüsüne karşı yeni bir dava açması gerekir¹³⁷.

Yardım nafakasının evlenmeyle sona ermesinin sebebi, kişinin evlenmesiyle birlikte, evlendiği karısının veya kocasının kendisine bakım yükümlülüğünün doğmasıdır. Yukarıda da ifade edildiği üzere; bakım nafakası yardım nafakasından önceliklidir. Dolayısıyla ancak evlenilen karı veya kocanın bakım nafakasını yerine getirecek durumda olmaması halinde yardım nafakası ödeme yükümlülüğü devam eder. Evlenme halinin, evlilik cüzdanı gibi resmi belgelerle, kanıtlanması gerekir. Ancak yardım nafakası almakta olan kişi, resmi olarak evlenme akdi olmaksızın birisi ile karı koca gibi beraber yaşıyorsa, yardım nafakasına mahkeme kararıyla sona erer. Zira Yargıtay, evlilik dışı ilişki yaşayan kişilerin tıpkı karı ve koca gibi birbirlerine bakım borcu altında olduklarını kabul etmektedir¹³⁸.

Nafaka alacaklısının maddi durumun düzelmesi; çalışmaya başlaması başka bir ifadeyle; yoksulluğunun sona ermesi halinde nafakanın kaldırılması istenebilir¹³⁹. Nafakanın kaldırılmasına ilişkin verilen karar da, tıpkı nafakanın başlangıcına dair verilen karar gibi dava tarihinden itibaren hüküm ifade eder¹⁴⁰. Aynı şekilde nafaka borçlusu olan kardeş de refah halinin sona erdiğini belirterek, mahkemeye başvurmak suretiyle yardım nafakasının kaldırılmasını talep edebilir.

IV. YARDIM NAFKASI DAVASININ USUL HÜKÜMLERİ

A. GÖREVLİ VE YETKİLİ MAHKEME

4787 sayılı Aile Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yargılama Usullerine Dair Kanunu¹⁴¹ m. 4/b. 1 hükümlerine göre; 4721 sayılı Türk

¹³⁶ Dural/Öğüz/Gümüş, s. 369.

¹³⁷ Baygın, s. 466.

¹³⁸ Y. 2. HD. 04. 10. 1996 T. , E. 1996/6779, K. 1996/9716 (Ruhi, s. 92).

¹³⁹ Y. 3. HD. 01. 11. 2004 T. , E. 2004/1154, K. 2004/11942 (Kazancı İçtihat Bankası).

¹⁴⁰ Baygın, s. 465; Öztan, s. 720.

¹⁴¹ RG. 18. 01. 2003, s. 24997.

Medeni Kanunu'nun Üçüncü Kısım hariç olmak üzere İkinci Kitabı konusu aile hukukundan doğan dava ve işler 20. 04. 2004 tarihinden sonra aile mahkemesinde görülecektir.

4787 sayılı Kanun'unun 2. maddesinin 2. fıkrası hükmüne göre aile mahkemesi kurulamayan yerlerde ise TMK m. 118-395 kapsamına giren dava ve işlere, Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulunca belirlenen Asliye Hukuk Mahkemesi tarafından bakılacaktır. Dolayısıyla yardım nafakası davalarında kural olarak Aile Mahkemeleri, aile mahkemelerinin kurulmadığı yerlerde ise Asliye Hukuk Mahkemeleri görevli olacaktır.

Yardım nafakalarında yetkili mahkeme ise taraflardan birinin yerleşim yeri mahkemesidir¹⁴². Yardım nafakası yükümlüsü olanlar birden fazla ise; yardım nafakası davasının nafaka yükümlülerinden herhangi birinin yerleşim yeri mahkemesinde açılması mümkündür.

B. İSPAT YÜKÜ

Nafaka talebinde bulunan kişi öncelikle yoksulluk içerisinde bulunduğunu veya kendisine yardım edilmediği takdirde yoksulluğa düşeceğini, kendi olanaklarıyla bu durumdan kurtulamadığını; yani dürüstlük kuralları çerçevesinde kendisini yoksulluktan kurtaracak bir iş aradığını ve fakat bulamadığını kanıtlamak zorundadır¹⁴³.

Bunun da ötesinde davacı, davalı arasında TMK m. 364'de belirtilen derecede bir hısımlılığının olduğunu ve kendisinin mirasçılıktaki sıra itibarıyla kanunen nafaka yükümlüsü olduğunu ve kardeşinin refah içerisinde bulunduğunu ispat etmekle yükümlüdür.

Davalı ise, davacının yardım edilmediği takdirde yoksulluğa düşmeyeceğini, maddi durumunun iyi olduğunu, kendisinin yeterli miktarda ödeme gücünün bulunmadığını veya kendisinden önce veya kendisiyle aynı sırada başka nafaka yükümlülerinin bulunduğunu ispat etmek suretiyle nafaka ödeme yükümlülüğünden kurtulabilir¹⁴⁴.

¹⁴² Y. 3. HD. 10. 07. 2006 T. , E. 2006/9156, K. 2006/9334 (Kazancı İçtihat Bankası); Y. 3. HD. 19. 06. 2006 T. , E. 2006/5896, K. 2006/8038 (Kazancı İçtihat Bankası). Köprülü/Kaneti'ye göre ise yetkili mahkeme davalının ikametgahı mahkemesidir. Köprülü/Kaneti, s. 295.

¹⁴³ Egger, Art. 329 Rn. 3; Koller (2010), Art. 328/329 Rn. 20; Oğuzman/Dural, s. 388; Öztan, s. 717; Dural/Öğüz/Gümüş, s. 368.

¹⁴⁴ Egger, Art. 329 Rn. 3; Koller (2010), Art. 328/329 Rn. 20; Koller (2007), s. 782; Oğuzman/Dural, s. 388; Öztan, s. 717; Dural/Öğüz/Gümüş, s. 369.

V. KARDEŞLER ARASINDA NAFKA YÜKÜMLÜLÜĞÜNÜN MİRASTA SAKLI PAY KURALLARI KARŞISINDA DEĞERLENDİRİLMESİ

04. 05. 2007 tarihinde, TBMM tarafından kabul edilen 5650 sayılı Türk Medeni Kanunu'nda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun¹⁴⁵,un ikinci maddesi, TMK'nın 506. maddesinin birinci fıkrasının üçüncü bendini madde metninden çıkarmak suretiyle, kardeşlerin saklı payını ortadan kaldırmıştır. Böylelikle; kardeşinden başka bir mirasçısı olmayan ve fakat malvarlığının tamamını çeşitli vakıflara vasiyet etmiş olan kişilerin ölüme bağlı tasarruflarının saklı pay kuralları sebebiyle tenkise tabi olmalarının önüne geçilmek istenmiştir. 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu'nda yürürlüğe girmesinden beş sene gibi, kısa bir sürede, bu denli önemli bir değişikliğin yapılmasının sebebi olarak Safiye Ayla, Zeki Müren gibi evli veya çocuk sahibi olmayan sanatçıların ölüme bağlı tasarruflarının yerine getirilememesi gösterilmiştir¹⁴⁶. Bu durum ise kanun yapma ve değiştirme tekniği açısından ayrıca üzerinde durmaya değerdir.

Türkiye gibi aile bağlarının, akrabalar arasındaki yardımlaşma güdüsünün kuvvetli olduğu buna karşın sosyal devletin etkisiz olduğu bir ülkede, Anglosakson hukukunda yer alan ölüme bağlı tasarruf serbestisinin örneksenerek, Kıta Avrupası hukuk sisteminin tamamıyla hakim olduğu bir hukuk sistemine uygulamaya çalışmanın mantığı anlaşılmamaktadır. Kanun teklifinin gerekçelerinden de anlaşıldığı üzere, tekil hukuki ihtilaflara çözüm bulabilmek adına Medeni Kanun gibi bir hukuk sistemin en önemli kanunu üzerinde yeterince düşünülmeden oynanmıştır ve bu durum kanun yapma tekniği açısından kabul edilemez¹⁴⁷.

Söz konusu kanun değişikliği teklifinin yasalaşma süreci incelendiğinde, teklif gerekçesinde miras bırakanın, miras bırakmak istemediği kişilerin mirastan pay almasını engellemek ve böylelikle de miras bırakanın farazi iradesini gerçekleştirmek amacıyla hareket edildiği görülmektedir. Oysa miras bırakanın saklı paylı mirasçı olan kardeşlerini

¹⁴⁵ RG. 10. 05. 2007, s. 26518.

¹⁴⁶ <http://www.tbmm.gov.tr/tutanak/donem22/yil5/bas/b099m.htm>

¹⁴⁷ Sadece Silahlı Kuvvetlere ait vakıfların özel ihtilafların dolayısıyla kardeşlerin saklı payının kaldırılmasının “kişiye özel amaç” nedeniyle savunulamayacağına ilişkin bir görüş için bkz.: Serozan, Rona/Engin, Baki İlkay (2014). *Miras Hukuku (Genişletilmiş ve Güncellenmiş 4. Baskı)*. Ankara, Seçkin Yayıncılık, § 1 N. 41.

mirasından mahrum etmek için elinde mirasçılıktan çıkarma, mirastan feragat sözleşmesi yapma gibi olanaklar mevcuttur¹⁴⁸.

Kanun teklifini veren milletvekili ayrıca, kardeşlerin saklı payı ile bunların nafaka yükümlülüğü arasında da bir ilişki kurmuştur. Kardeşlerin kayıtsız şartsız saklı paya sahip olmasını, kardeşlerin nafaka yükümlülüğünün yukarıda da anlatılmaya çalışıldığı üzere, özel şarta bağlı olmasıyla karşılaştırıp, eleştirmiştir. Kardeşlerin nafaka yükümlülüğünün sadece refah içerisinde olmaları halinde doğmasının amacı, kardeşin nafaka yükümlülüğü altında ezilmesini engellemektir, miras hukuk açısından ise kardeşlerin refah içerisinde olup olmamasının bir önemi yoktur. Dolayısıyla kardeşler arasında nafaka yükümlülüğünün mevcut olduğu bir düzenlemede, bu şekilde bir eleştiri de yerinde değildir.

Her ne kadar yardım nafakası soybağına ilişkin olup, mirasçılık sıfatıyla ilgili olmasa da yardım nafakası yükümlülerinin kapsamının belirlenmesinde kullanılan ölçüt; yardım nafakasına dair normların geçerli olacağı toplumdaki aile ilişkilerinin yapısıdır. Aile ilişkilerinin, yardımlaşmasının yoğun olduğu toplumlarda yardım nafakası yükümlülerinin kapsamının geniş bir şekilde belirlendiği görülmektedir. Türk Medeni Kanunu, Alman Medeni Kanunu'nun ve mehz İsviçre Medeni Kanunu'nun aksine yardım nafakası yükümlülerini altsoy ve üstsoyyla sınırlı tutmamış, refah içerisinde yaşamaları halinde kardeşler arasında da nafaka yükümlülüğünün doğmasına olanak tanımıştır. Kardeşlerin birbirilerine destek olmalarını kanuni bir borç olarak düzenlemekten imtina etmeyen bir kanun koyucunun, kardeşlerin mirastaki saklı payını çözülmekte zorlanılan birkaç hukuki ihtilaf sebebiyle kaldırması birbiriyle çelişmektedir. Kanun koyucu mehz İsviçre Medeni Kanunu'nda saklı paylara ilişkin düzenlemelerini temel almış ve fakat tamamen kabul etmemiştir. İsviçre Medeni Kanunu'nda kardeşlerin saklı payı 1988 yılında kaldırılmış; Türk Medeni Kanunu'nda ise 1990 ve 2002 yılında yapılan değişikliklerde kardeşlerin saklı payı azaltılmış ve fakat tamamen kaldırılmamıştır. Ancak köklü bir Medeni Kanun değişikliğinden beş sene sonra, 2007 yılında aynı kanun koyucunun, kardeşlerin saklı payına ilişkin iradesini kişiye özel bir amaç ile hareket ederek değiştirdiği görülmektedir. Tekil bir ihtilafı çözmek için kanun değişikliğine gitmekten imtina etmeyen

¹⁴⁸ Yaşar, Mert (2007). Bir Kanun Değişikliğinin Değerlendirilmesi. *Güncel Hukuk*, Temmuz, s. 53.

kanun koyucunun, kanun içerisinde kendi elleriyle yarattığı bu çelişkiyi en kısa zamanda gidermesi gerekmektedir. İsviçre’de 1988 yılında kardeşlerin saklı payını kaldıran düzenlemeyi müteakip 2000 yılında kardeşlerin nafaka yükümlülüğü de kaldırmıştır. Burada yapılması gereken; aile bağları ve sosyal yardımlaşma kavramlarına atfedilen önemle, hayatın gerçekleri arasında makul bir köprü kurmak olacaktır. Yaşadığımız yüzyılın gerekleri kardeşler arasındaki bağı zayıflatmış ve bu bağlamda mirasçılıktaki saklı payları kaldırılmışsa, buna doğru orantılı olarak da kardeşler arasındaki yardım nafakasının varlığının devamının gereği de sorgulanmalıdır. Kanunların sistematikleriyle düşüncesizce oynanmasının bir sonucu olarak, kardeşler arasında nafaka yükümlülüğünün kaldırılmasının teklif edilmesi de bu bağlamda şaşırtıcı olmayacaktır¹⁴⁹.

SONUÇ

Türk hukukunda sosyal, ahlaki ve dini açılardan kabul edilen aile bireylerinin birbirleriyle dayanışması kuralı TMK m. 364-366 arasında, kanunun belirlediği ölçüde bir yardım yükümlülüğü olarak kanuni bir borç şeklinde düzenlenmiştir. Kardeşler arasındaki yardım nafaka yükümlülüğü, üstsoy ve altsoy arasındaki yardım nafakası koşullarından farklı ve daha ağırdır. Buna göre; kardeşler birbirlerine ancak refah içerisinde yaşamaları halinde nafaka ödeme yükümlülüğüne sahiptirler. Dolayısıyla kardeş, zor durumda bulunan ve bu durumdan kendi imkanlarıyla çıkma olanağına sahip olmayan kardeşine sadece refah içerisinde yaşaması halinde yardım nafakası verme yükümlülüğüne sahiptir.

Yardım nafakasının bakım nafakasından önce gelmesi; yardım nafakası talep edilirken mirasçılıktaki sıranın gözetilmesi ve yükümlülük şartının refah içerisinde yaşama koşuluna bağlanmış olması kardeşler arasındaki nafaka yükümlülüğünün kapsamın ilk elden daraltıldığını göstermektedir. Öte yandan nafaka borçlusu olabilmek için gerekli koşullara sahip birden fazla kardeşin varlığı halinde, nafaka alacağı kardeşler arasında eşit bir biçimde değil, ödeme güçleri oranında bölüşülecek olması da kardeşler üzerinde gereğinden fazla yük olmasını engelleyecektir.

Her ne kadar mehaz İsviçre Medeni Kanunu’nda kardeşler arasındaki nafaka yükümlülüğü kaldırılmış olsa da, aile bağlarının ve kardeşler

¹⁴⁹ Aynı yönde bkz. : Yaşar, s. 56.

arasındaki ilişkilerin çoğunlukla oldukça sıkı olduğu toplumumuzun, kardeşler arasında nafaka yükümlülüğünün varlığına itiraz etmesi olası değildir. Ancak mirasta kardeşlerin saklı payının madde metninden çıkarıldığı bir Medeni Kanun'da, kardeşlerin yardım nafakası yükümlülüklerinin devam ettirilmesi kanun sistematigi açısından çelişkiler yaratmaktadır. Kardeşlerin mirastaki saklı payını kolaylıkla kaldıran kanun koyucunun, Anayasa'da yer alan sosyal devlet ilkesinin, madde metnine hapsolmasını engellemenin yolları aranmaktan imtina edip, kardeşler arasında nafaka yükümlülüğünün devam ettirmesi bu bağlamda kabul edilebilir değildir. Sosyal devletin resmi olarak değil fiilen hayata geçirilmesi halinde, kardeşler arasında nafaka yükümlülüğünün varlığını gerekli olmaktan çıkaracaktır. Zira kardeşlerin özgür iradeyle birbirine yardım etmeye devam etmesinin önünde her hangi bir engel yoktur. Kardeşler birbirlerine; hasta bakımı, alışverişte yardım, çocukların bakımı gibi maddi olmayan yardımlarda bulunabileceği gibi, maddi yardımda bulunabilirler¹⁵⁰. Kardeşler arasındaki gönüllü yardımlaşmanın kanuni bir yüküm olmaktan çıkarılması, ancak sosyal devletin bütün araçlarıyla herkese ulaşabildiği bir toplumda makul olacaktır. Türk kanun koyucusu bu koşulları sağladığında, kardeşlerin mirastaki saklı paylarının da kaldırdığını göz önüne alarak, kardeşler arasında nafaka yükümlülüğünü kaldırmalı ve böylelikle Türk Medeni Kanunu içerisindeki çelişkiyi de gidermelidir.

¹⁵⁰ Jaggi, s. 404; Koller (2007), ss. 794-795.

KAYNAKÇA

- Akıntürk, Turgut/Karaman Ateş, Derya (2014). *Türk Medeni Hukuku, Aile Hukuku, Cilt 2, 6098 sayılı Yeni Borçlar Kanununa Uyarlanmış (10. Bası)*. İstanbul, Beta.
- Anderegg, Karl (1978). Einige Gedanken zur revidierten Verwandtenunterstützungspflicht, *SJZ*, Heft 4, ss. 55-56.
- Baygın, Cem (2010). *Soybağı Hukuku*. İstanbul, XII Levha Yayıncılık.
- Demiral, Meltem (2010). Aile Bağlarının Ortadan Kalktığı Hallerde Yardım Nafakasının Yerindeliği Hakkında Bir Yargıtay Karar İncelemesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: 11, Özel S. : 2009, ss. 1111-1138.
- Dethloff, Nina (2009). *Familienrecht (29., wesentlich überarbeitete Auflage)*. München, Verlag C. H. Beck.
- Dural, Mustafa/Öğüz, Tufan/Gümüş, Mustafa Alper (2014). *Türk Özel Hukuku, C. III, Aile Hukuku (9. Bası)*. İstanbul, Filiz Kitabevi.
- Egger, August (1943). *Kommentar zum Schweizerischen Zivilgesetzbuch Das Familienrecht Zweite Abteilung: Die Verwandtschaft Art. 252-359 (2. umgearbeitete Auflage)*. Zürich, Schultheß.
- Ergenekon, Yılmaz (1966). *Türk Medeni Hukukunda Yardım Nafakaları*. Ankara.
- Frier, Bruce W./McGinn, Thomas A.J. (2004). *A Casebook on Roman Family Law*. Oxford University Press.
- Fuchs, Maximilian (2002). Empfiehlt es sich, die rechtliche Ordnung finanzieller Solidarität zwischen Verwandten im Unterhalts-, Pflichtteils-, Sozialhilfe- und Sozialversicherungsrecht neu zu gestalten? . *JZ*, Heft 17, ss. 785-798.
- Gençcan, Ömer Uğur (2011). *Aile Hukuku*. Ankara, Yetkin Yayınları.
- Gücer, V. Necmettin (1949). Kardeşler Arasında Nafaka Mükellefiyeti. *AD.* , S. 1, ss. 636-649.
- İpek, Nurcan (2013). Roma Hukukunda Yardım Nafakası. *MÜHF-HAD. C.* 19, S. 3, ss. 277-290.

- Jaggi, Kurt (1998). Verwandtenunterstützung (Art. 329 Abs. 3 ZGB) und Rückforderung von öffentlichrechtlichen Unterstützungsleistungen als Ausweg aus der Finanzkrise der öffentlichen Hand ? . *ZBJV*, Band 134, ss. 393-405..
- Kaser, Max/Knütel, Rolf (2013). *Römisches Privatrecht (20. , überarbeitete und erweiterte Auflage)*. C. H. Beck Verlag.
- Koller, Thomas (2006). Bemerkungen zu BGE 132 III 97. *recht*, Heft 2, ss. 64-76.
- Koller, Thomas (2007). Der Verwandtenunterstützungspflicht im schweizerischen Recht oder: Der “verlorene Sohn” im Spannungsfeld zwischen Fiskalinteresse und Privatinteresse. *FamPra. ch.* , 4, ss. 769-796.
- Koller, Thomas (2010). *Basler Kommentar, Zivilgesetzbuch I, Art. 1- 456 ZGB (4. Auflage)*. Herausgegeben von : Heinrich Honsell, Nedim Peter Vogt, Thomas Geiser, Basel: Helbing Lichtenhahn Verlag.
- Köprülü, Bülent/Kaneti, Selim (1989). *Aile Hukuku (Gözden Geçirilmiş 2. Bası)*. İstanbul, Filiz Kitabevi.
- Lipp, Volker (2002). Finanzielle Solidarität zwischen Verwandten im Privat- und im Sozialrecht. *NJW*, Heft 31, ss. 2201-2207.
- Oğuzman, M. Kemal/Dural, Mustafa (1998). *Aile Hukuku (2. Bası)*. İstanbul, Filiz Kitabevi.
- Önder, Akil (1943) . Usul ve Furu ve Kardeş Nafakası ve Ev Reisliği. *Adliye Ceridesi*, ss. 625- 636.
- Öztan, Bilge (2004). *Aile Hukuku (5. Bası)*. Ankara, Turhan Kitabevi.
- Özüğür, Ali İhsan (2014). *Nafaka Hukuku, Açıklamalı, Gerekçeli, İctihatlı (5. Baskı)*. Ankara, Seçkin Yayınevi.
- Ruhi, Ahmet Cemal (2010). *Nafaka Hukuku (3. Bası)*. Ankara.
- Serozan, Rona (2005). *Çocuk Hukuku (2. Bası)*. İstanbul, Vedat Kitapçılık.
- Serozan, Rona/Engin, Baki İlkay (2014). *Miras Hukuku (Genişletilmiş ve Güncellenmiş 4. Baskı)*. Ankara, Seçkin Yayıncılık.

Sonat, K. Ali (2013). Ana Babanın Eğitimi Devam Eden Ergin Çocuğa Nafaka Yükümlülüğü. *MÜHF-HAD*, C. 19, S. 1, ss. 235-291.

Tekinay, Selahattin Sulhi (1990). *Türk Aile Hukuku (7. Bası)*. İstanbul.

Yaşar, Mert (2007). Bir Kanun Değişikliğinin Değerlendirilmesi. *Güncel Hukuk*, Temmuz, ss. 52-56.

Yetik, Nurten (2007). *Açıklamalı- İctihatlı Nüfus, Velayet, Vesayet, Nafaka*. Ankara, Bilge Yayınevi.

